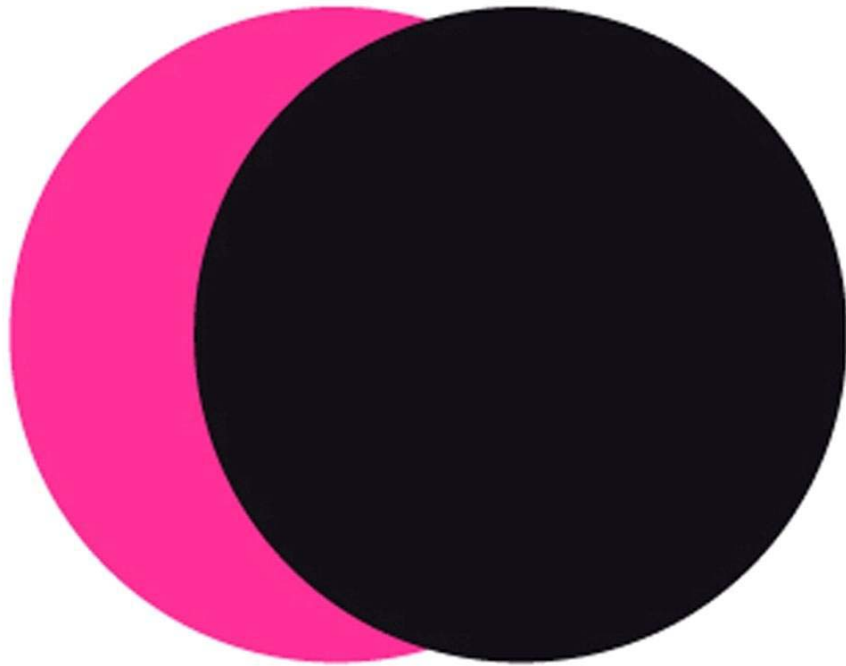

Lectoraat Cultureel Erfgoed

**Jaarverslag
2009**

Inhoud

3	Inleiding
3	Kenniscirculatie
4	Personele samenstelling Lectoraat en Kenniskring
5	ErfgoedArena
6	Reinwardt Memorial Lecture
7	Relatie Lectoraat – AHK
7	Relatie Lectoraat – Reinwardt Academie
9	Onderzoek
9	Léontine Meijer
10	Paula dos Santos
10	Ruben Smit
11	Jan Sas
11	Thema's
11	De integratie van de erfgoedsectoren
12	Publieksparticipatie in betekenisgeving
15	Het definiëren van kwaliteit
15	Vermaatschappelijking
16	Communicatietechnologie
16	“Glocalisation”
17	Tentoonstellen
19	Contacten met werkveld, nationaal
20	Internationale contacten
23	Functies
24	Projecten
24	Cultuur in context
25	Wikipedia
25	Theater Instituut Nederland
27	Bijeenkomsten
35	Publicaties
36	Publicaties over de in het verslag genoemde activiteiten
37	Verslagen ErfgoedArena
39	Bijlage 1: Report of the PhD research of Paula dos Santos 2009
43	Bijlage 2: Werkplan 2010

Jaarverslag 2009

Op 1 november ging het laatste jaar van de Lectoraatsperiode in. Immers, het Lectoraat is ingesteld voor een periode van 4 jaar, ingaande 1 november 2006. Gedurende het laatste jaar zal veel aandacht worden besteed aan het bij elkaar brengen van de verschillende activiteiten en de meerwaarde die aan de samenhang kan worden ontleend. Daartoe is begin november een Werkplan 2010 geschreven (zie Bijlage 2). Het werkplan werd besproken binnen de Commissie van Advies en het Management Team. Het Werkplan 2010 gaf ook aanknopingspunten voor de onderzoeksparagraaf van het Beleidsplan 2010-2014 van de Reinwardt Academie. In het beleidsplan wordt de continuering van het Lectoraat bepleit. Onderzocht zal moeten worden onder welke voorwaarden dit mogelijk is.

In het jaarverslag 2008 werd geconstateerd dat het voor lector en docentleden van de Kenniskring steeds moeilijker was de voor Lectoraat en Kenniskring bestemde tijd ook inderdaad daarvoor vrij te houden. Het probleem werd in het voorjaar van 2009 zo nijpend dat het noodzakelijk werd de werkzaamheden van Lectoraat en Kenniskring tot na de zomervakantie op te schorten.¹ Er kon dan ook niet veel aandacht worden besteed aan een discussie over het profiel van Lectoraat en Kenniskring naar aanleiding van het in het jaarverslag 2008 geschetste dilemma of binnen het Lectoraat prioriteit gegeven moet worden aan het inspelen op een actuele vraag van het werkveld dan wel juist prioriteit gegeven moet worden aan systematische kennisontwikkeling door eigen langjarige onderzoeksprogramma's. Het dilemma werd besproken in de vergadering van Commissie van Advies van 21 april. In het algemeen hadden de leden begrip en waardering voor het werk van het Lectoraat. Aan de andere kant klonk er bezorgdheid voor een te grote versnippering van de energie: "De urgentie van de bespiegeling lijkt altijd minder dan de waan van de dag" (Richard Hermans).

Ondanks deze wijze woorden van de directeur van Erfgoed Nederland – een organisatie die gezien kan worden als één van de stakeholders van het Lectoraat – is in 2009 toch gekozen voor een min of meer opportunistische koers. Binnen het onderzoeksprogramma zijn keuzes gemaakt waarbij de vraag vanuit het werkveld leidend is geweest. Wel is geprobeerd samenhang te bewaken. Ook is geprobeerd steeds uit te gaan van een erfgoedbreed perspectief.

Kenniscirculatie

De Reinwardt Academie ziet zichzelf – niet in de laatste plaats door het Lectoraat – als kenniscentrum en als kenniscentrum wil de academie een sleutelpositie innemen binnen de erfgoedgerelateerde kennisinfrastructuur. Deze wens sluit aan bij de actuele visie op de betekenis van HBO-instellingen voor de samenleving. Op dit moment is er in Nederland in dit verband sprake van de ontwikkeling van een nieuw landelijk instrument, waarmee een impuls wordt gegeven aan de valorisatie-inspanningen via (regionale) samenwerkingsverbanden van

---

¹ Met name de lector zag zijn tijd vooral opgaan aan de voorbereiding en invoering van een nieuw curriculum in het bachelorprogramma, veranderingen in de organisatiestructuur van de academie en het aantreden van een interim-directeur, en de accreditatie van het masterprogramma.

kennisinstellingen en private partijen (“kennisvalorisatie”²). Het nieuwe valoratieprogramma biedt hogescholen de kans om extra middelen voor de uitbouw van hun kennisfunctie te verwerven. Het programma heeft betrekking op valorisatie vanuit alle domeinen en is gericht op de professionalisering van bestaande, goed lopende netwerken, maar biedt tevens kansen voor nieuwe partijen en samenwerkingsverbanden.³ Voor een innovatieve samenleving moet kennis circuleren, over de grenzen van organisaties en landen heen. Via praktijkgericht onderzoek versterken de hogescholen de driehoek tussen onderwijs, praktijk en kennisinfrastructuur.⁴ Dit nu is in geval van de Reinwardt Academie in verhoogde mate sinds de instelling van het Lectoraat het geval.

Een belangrijke taak van het Lectoraat is het signaleren van (ver)nieuwe(ende) trends in het werkveld en het binnen de opleiding brengen van deze trends. De docent-leden van de Kenniskring hebben zich, net als vorig jaar, enorm ingezet om door deelname aan (inter)nationale bijeenkomsten en het participeren in professionele netwerken enerzijds de Reinwardt Academie binnen het werkveld te profileren als een instelling die voorop loopt bij de ontwikkelingen, en anderzijds die ontwikkelingen een plaats te geven in het curriculum van zowel bachelor- als masterprogramma. In het verslag is op veel plekken sprake van deze functie van het Lectoraat.

Personele samenstelling Lectoraat en Kenniskring

Per 1 juli Susan van 't Slot-Koolman aangesteld als management-assistente ten behoeve van het Lectoraat. In het bijzonder ondersteunt zij de ErfgoedArena. Daarnaast beheert zij de websites Museumethiek en Erfgoedtermen. Wilma Wesselink bleef algemeen management-assistente.

Leden van de Kenniskring zijn de vier onderzoekers vanuit de Reinwardt Academie, Jan Sas, Léontine Meijer, Ruben Smit en Paula dos Santos. Voorts vormen ook Theo Thomassen (directeur van de Reinwardt Academie), Rob van de Laarse (programmameerder Erfgoed Studies, UvA), Riemer Knoop (cultureel adviseur) en Peter Horsman (universitair hoofddocent, Leerstoelgroep Archief- en informatiewetenschap, UvA) deel van de kring. Ad de Jong (bijzonder hoogleraar Nederlandse cultuurgeschiedenis, in het bijzonder de studie der voorwerpen, UvA) werd uitgenodigd lid te worden.

Op 16 december promoveerden zowel Peter Horsman als Theo Thomassen aan de Universiteit van Amsterdam. Theo Thomassen zal in 2010 de Reinwardt Academie verlaten vanwege zijn aanstelling als Hoogleraar Archief- en Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Hij heeft toegezegd lid te blijven van de Kenniskring.

Er was in het voorjaar van 2009 slechts één bijeenkomst van de Kenniskring (13 februari). Tijdens deze bijeenkomst werd gebrainstormd over de relatie tussen “musealisering” en erfgoed. Door gebrek aan tijd was het niet mogelijk de bijeenkomst te laten volgen door een serie bijeenkomsten waarin deze relatie verder werd uitgediept.

---

² Kennisvalorisatie is het proces van waardecreatie uit kennis, door kennis geschikt en/of beschikbaar te maken voor economische en/of maatschappelijke benutting en te vertalen in concurrerende producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid (www.programmavalorisatie.nl).

³ *Van voornemens naar voorsprong: kennis moet circuleren. Voorstel voor een Nederlandse valorisatie-agenda* (Landelijke Commissie Valorisatie/HBO Raad, Den Haag 2008).

⁴ *Van voornemens naar voorsprong*, p. 8.

ErfgoedArena

De activiteiten ten behoeve van de ErfgoedArena werden financieel en organisatorisch ondergebracht bij het Lectoraat. Het inhoudelijke doel van de ErfgoedArena ligt direct in het verlengde van de doelstelling van het Lectoraat.

De volgende ErfgoedArena's vonden plaats:

21 jan.	Diversiteit: hoe zo vanzelfsprekend?
25 febr.	Weg met de professional
18 maart	Weg met het object!
15 april	Weg met de mannen aan de erfgoedtop?
20 mei	Auteursrecht: afkopen of opsporen?
17 juni	Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?
23 sept.	In de ban van bezoekersaantallen
28 okt.	Monumentenstrijd en spelshows: Democratisering van erfgoed?
25 nov.	Digitaal erfgoed: subsidiabel of niet?

Tweemaal werd een ErfgoedArena georganiseerd in Tilburg ...

9 april	Weg met het object!
15 juli	Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?

... en eenmaal in Rotterdam in het kader van DISH2009:

9 dec.	Digital strategies in heritage education
--------	--

ErfgoedArena op locatie. Discussie “Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?” in het Regionaal Archief te Tilburg (15 juli)

Kenniskringlid Léontine Meijer speelt een sleutelrol in de organisatie van de arena. Vanaf 1 juli wordt zij daarbij ondersteund door Susan van 't Slot-Koolman. Léontine Meijer is ook de vaste discussieleidster. De lector leidde de discussie tijdens de arena van 21 januari, was een van de inleiders van de arena's van 15 april en 9 december, en verzorgde de afsluiting van de arena's van 18 maart en 9 april.

In oktober verscheen een bundeling van de verslagen van alle tien lezingen van het seizoen 2008-2009, voorzien van een inleiding van Léontine Meijer.⁵

Reinwardt Memorial lecture

Op 3 juni (de geboortedag van Caspar Reinwardt) werd de tweede Reinwardt Memorial Lecture gehouden. Onder de titel “Museology from the frontier: navigating the shifting paradigms of museum study and praxis” gaf de Canadese museologe Lynne Teather een panoramisch beeld van de paradigmatische veranderingen binnen theorie en praktijk van het museumwerk. Om financiële redenen moest de publicatie van de voordracht naar 2010 doorgeschoven worden.

Reinwardt Memorial Lecture, Lynne Teather (foto: Jochem Jurgens)

Na de lezing werd het boekje *Cultuur in Context. Erfgoeddata in nieuwe samenhang* gepresenteerd. Het boekje is de afronding van het gelijknamige project (zie Jaarverslag 2008). Verder werd ook bekend gemaakt dat het Lectoraat het beheer van de website Museumethiek – opgezet door het Rijksmuseum van Oudheden – over zal nemen. Hiermee kreeg de verjaardag van Reinwardt een extra feestelijk tintje.

⁵ *Erfgoedarena, seizoen 2008-2009. 10 debatten* (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Amsterdam 2009). De bundel is digitaal beschikbaar via de website van Erfgoed Nederland <http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/seizoen-2008-2009-bundel-erfgoedarena.pdf>

Relatie Lectoraat – Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

De lector nam deel aan de bijeenkomsten van het lectorenoverleg van de AHK en aan het overleg tussen lectoren en College van Bestuur. In het bijzonder ging hierbij de aandacht uit naar inhoud en betekenis van onderzoek in het kader van het hoger beroepsonderwijs. De Reinwardt Academie neemt op dit punt binnen de AHK een wat afwijkende positie in.

Vanuit het Lectoraat werd een bijdrage geleverd aan de manifestatie ter gelegenheid van de opening van het nieuwe studiejaar (16 sept.). Susan van 't Slot ontwierp een presentatie waarbij middels foto's van (oud)studenten van de AHK aandacht werd gevraagd voor het al of niet bestaan van een collectieve herinnering. De presentatie is mogelijk aanleiding tot een AHK-breed onderzoek.

Indruk van de Reinwardt-presentatie tijdens de AHK Vers-manifestatie

Relatie Lectoraat – Reinwardt Academie

Op 18 juni vond de visitatie plaats van het masterprogramma. In het Management Review werd ruim aandacht besteed aan de betekenis van het Lectoraat voor het programma. In het rapport van de visitatie-commissie werd deze betekenis onderschreven. Dat het facet “Requirements for professional orientation” met “Excellent” werd beoordeeld is weliswaar niet te danken aan het Lectoraat, maar is ook niet los te zien van de sterke verwevenheid van Lectoraat, Kenniskring en de personele bezetting van het masterprogramma.

Net als in voorgaande jaren verzorgde de lector een aantal lezingen tijdens Open Dagen:

- 7 maart De verhalenverteller of het verhaal?
- 14 nov. Nationale identiteit, nationale geschiedenis, nationaal erfgoed?

Léontine Meijer verzorgde de lezing tijdens de volgende Open Dag:

- 18 april Reinwardt op reis

Overleg met de Examencommissie over de koppeling van eindexamens aan het programma van de Kenniskring (zie Jaarverslag 2008) leidde niet tot resultaat. Een eerste analyse van de

afstudeerprojectvoorstellen gaf een lijst van dertig projecten die direct gerelateerd konden worden aan de onderzoeksthema's van de Kenniskring. Gelijktijd bleek dat de docentleden van de Kenniskring minder tijd beschikbaar hadden voor het begeleiden van eindexamenstudenten dan verwacht. Toen tenslotte bleek dat door eerder genoemde ontwikkelingen binnen de Reinwardt Academie het werk van het Lectoraat sowieso opgeschort moest worden, is verder afgezien van pogingen om eindexamenprojecten te koppelen aan de Kenniskring.

Door de prioriteit die gegeven moest worden aan de ontwikkeling van het eerste semester van het nieuwe curriculum was er geen tijd om aandacht te besteden aan een nieuwe opzet van de eindexamens. Om verschillende redenen lijkt het meer urgent dan voorgaande jaren om vooraf enkele thema's vast te stellen waarbinnen studenten hun eigen onderzoeksvragen kunnen formuleren. Gestreefd wordt om begin 2010 de opzet voor een min of meer gedwongen aanpak voor het cursusjaar 2010-2011 klaar te hebben. De aanname is dat daardoor een meerwaarde kan worden verkregen omdat studentonderzoeken onder andere aansluiten bij de projecten van het Lectoraat. Voorwaarde is wel dat recht gedaan wordt aan de diversiteit van vakgebieden die binnen het curriculum aan de orde komen.

Tijdens verschillende “terugkomdagen” tijdens de afstudeerfase van het cursusjaar 2008-2009 is met studenten gesproken over de relatie tussen hun thema's en het onderzoeksprogramma van Lectoraat en Kenniskring. Centraal hierbij stond de methodiek van waardering zoals neergelegd in de publicatie *Significance - A Guide to Assessing the Significance of Cultural Heritage Objects and Collections* van de Heritage Collections Council (Australië).⁶ Deze input vanuit het Lectoraat was terug te vinden in een aantal interessante eindexamenscripties. De Australische methode is inmiddels ook de rode draad geworden van het eerste deel van het nieuwe curriculum van het bachelorprogramma.

Net als in 2008 werd met het Musée International de la Croix Rouge (Genève) een workshop georganiseerd voor master- en bachelorstudenten (18-19 maart). De workshop stond onder leiding van Patrick Auderset ("chef de project acquisitions et conservation"). Op 29 april bezocht de lector, samen met Léontine Meijer, het museum. Met Roger Mayou (directeur) en Patrick Auderset werden de workshops van 2008 en 2009 geëvalueerd. Het museum bleek enthousiast over de samenwerking. Besloten werd om in het voorjaar 2010 opnieuw een workshop te organiseren.

Op 25 november vond op de Reinwardt Academie een bijeenkomst plaats over participatief verzamelen met het Stadtmuseum Düsseldorf, de Ruhr Universität Bochum, het Amsterdams Historisch Museum, het Stadsmuseum Zoetermeer en het Instituut Collectie Nederland. Tijdens deze bijeenkomst presenteerden masterstudenten het project dat zij samen doen met het Amsterdams Historisch Museum. Aan de bijeenkomst namen enkele docenten, studenten van het masterprogramma en studenten van het bachelorprogramma deel. Zie verder onder “Participatie in betekenisgeving”.

Als uitvloeisel van zijn werkzaamheden voor het Lectoraat kon Ruben Smit t.b.v. de Minor Publiek en Participatie in de module Informeel Leren een samenwerking aangaan met Marjelle van Hoorn, projectmanager VCM (Vereniging van samenwerkende Centra en Musea in Wetenschap en Techniek). Daardoor traden vanaf 13 november zes erfgoedinstellingen als opdrachtgever op naar de derdejaarsstudenten die voor deze instellingen onderzoeken hoe het

⁶ http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/5 . Deze systematiek vormt ook een van de uitgangspunten het onderzoekprogramma *Waarde en waardering* van het Instituut Collectie Nederland.

onderlinge intergenerationele (informele) leren kan worden geoptimaliseerd. De instellingen zijn: Nemo (Amsterdam) Nieuwland Erfgoedcentrum (Lelystad), Universiteitsmuseum (Utrecht), Museon (Den Haag) en Beeld en Geluid (Hilversum). Ook Villa Zebra (Rotterdam) participeert in dit onderwijsproject.

Net als vorig jaar werd er een leesgroepje gevormd van masterstudenten. Dit keer werd gediscussieerd over de ideeën van Baudrillard, Foucault en Susan Sontag.

Discussiegroep masterstudenten, 12 nov. (foto: Peter van Mensch)

Onderzoek

Een van de redenen van bestaan van het Lectoraat is de behoefte – binnen en buiten de Reinwardt Academie – aan een theoretische onderbouwing van integratieprocessen in het erfgoedveld. In het kader hiervan werd in 2009, net als in voorgaande jaren, aandacht besteed aan de processen die tot erfgoed leiden. Door deelname aan (inter)nationale bijeenkomsten en door het begeleiden van onderzoeksprojecten van studenten kwamen allerlei soorten erfgoed op de agenda van het Lectoraat: landschappen, archieven, onroerende monumenten, industrieel erfgoed, mobiel erfgoed, computererfgoed, religieus erfgoed, muzikaal erfgoed, slavenerfgoed, immaterieel erfgoed, maar ook: levend erfgoed, nieuw erfgoed, bedreigend erfgoed en gemeenschappelijk erfgoed. In samenhang hiermee werd in de loop van het jaar veel aandacht besteed aan de rol van niet-professionals bij het verzamelen.

* Léontine Meijer

In het kader van haar promotieonderzoek nam Léontine Meijer deel aan het Pools-Duitse congres “Vorwärts und nicht vergessen? Neue Zugänge zur Geschichte in Brandenburg und im Lebusener Land”, georganiseerd door het Institut für angewandte Geschichte. Het instituut is gevestigd in Frankfurt (Oder); het congres werd gehouden in het Collegium Polonicum te Ślubice (Polen). Thema van het congres was de gedeeld Duits-Poolse geschiedenis van het Oder-gebied en de manier waarop aan deze complexe geschiedenis aandacht kan worden

gegeven in musea. Léontine Meijer leidde een workshop over “Die Renaissance des Museums. Moderne Konzeptionen für Regionalmuseen”.⁷

Tijdens en vooral na het congres werd duidelijk dat de afstand Amsterdam – West-Polen een steeds belemmerender factor werd bij het onderzoek. Na overleg met verschillende betrokkenen werd besloten van onderwerp te veranderen. Léontine Meijer werkt nu aan een nieuw voorstel. De bedoeling is om een vergelijkende studie te maken van de museologische discours in de DDR voor en na 1989.

* Paula dos Santos

In het kader van haar promotieonderzoek bracht Paula dos Santos tweemaal een bezoek aan Parijs om nader kennis te nemen van het archief van Hugues de Varine (zie Jaarverslag 2008). Mede naar aanleiding van de bespreking van haar onderzoeksopzet tijdens de Kenniskring-bijeenkomst van 31 oktober 2008 werd gewerkt aan een aanscherping van de vraagstelling. Zie verder Bijlage 1.

In het verlengde van haar promotiethema nam Paula dos Santos actief deel aan verschillende bijeenkomsten rond de thema's “social inclusion” en “community development”. Zij gaf een lezing over kunstmusea en “social inclusion” in Brazilië voor de Mondriaanstichting ter voorbereiding van een bezoek van enkele museumspecialisten aan Argentinië, Peru en Brazilië (3 febr.). Zij nam deel aan een paneldiscussie “Squat: The Informal City Under Construction” in het kader van de 4th International Architecture Biennale (25 sept.) en eveneens aan een paneldiscussie over het zelfde onderwerp (“slum renewal and community participation”) met enkele architecturen uit India, georganiseerd door het Nederlands Architectuur Instituut (23 nov.).

* Ruben Smit

Op 25 maart organiseerde Ruben Smit een expertbijeenkomst “Informeel leren” met enkele professionals uit het museale veld. In de discussie ging het om inhoud en haalbaarheid van de mogelijke onderzoekspilot naar de impact die musea maken in de samenleving op het gebied van informeel leren middels de adoptie van de GLOs uit Engeland. Genodigd waren: Herman van Gessel (Tropenmuseum en voorzitter Sectie Publiek & Presentatie, NMV), Anneke van de Kieft (AHM), Berendien Bos (Masterstudent Publieksgeschiedenis UvA en stagiaire AHM), Jacques Börger (RHM), John Leek (Instituut voor Beeld en Geluid) en Arja van Veldhuizen (Landschap Erfgoed Utrecht). De aanwezigen waren gemotiveerd om dit project op te pakken en zegden deelname toe. In samenhang met deze bijeenkomst werd gestart met een LinkedIn groep “Informeel leren”. De groep telde aan het einde van het verslagjaar 44 leden.

Op maandag 8 juni had Ruben Smit een ontmoeting met Jocelyn Dodd, Directeur van het Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), van de faculteit Museum Studies, Universiteit van Leicester. De uitwisseling ging over de effectiviteit en meetbaarheid van de Generic Learning Outcomes in het algemeen en de kansen en valkuilen die het RCGM ervaren had tijdens het traject van de concipiëring en de implementatie. Een soortgelijk gesprek met Sue Wilkinson van de Museums Libraries and Archives Council (MLA) werd helaas gefrustreerd door een Tube strike and vond geen doorgang

---

⁷ Naar aanleiding van de workshop werd zij geïnterviewd voor Polskie Radio Szczecin.

De systematiek van de General Learning Outcomes werd op 22 september gepresenteerd en besproken tijdens de studiedag over erfgoededucatie (“Ontmoeting op niveau”), georganiseerd door Erfgoed Nederland.

* Jan Sas

Dit jaar stond in het teken van het aanscherpen van de vraagstelling en het schrijven van een deel van het concept van de dissertatie die handelt over herhalingsbezoek aan musea. Daarnaast werd informatie verzameld over bijzondere herhalingsbezoekers (bijv. Willem Brakman aan Rijksmuseum Twenthe, Jan Wolkers aan het Leidse museum De Lakenhal) en bijzondere museumsituaties die herhalingsbezoek genereren, bijv. diefstal van museumobjecten.

De dissertatie werkzaamheden lagen van september tot november nagenoeg stil vanwege een niet aan de dissertatie gerelateerd Reinwardt Academie project.

Thema's

Al werkend bleken de activiteiten van Lectoraat en Kenniskring zich te clusteren rond drie thema's:

- 1 de integratie van de erfgoedsectoren
- 2 publieksparticipatie in betekenisgeving
- 3 het definiëren van kwaliteit

Aanvullend kan worden vastgesteld dat de uitwerking van deze thema's impliciet of expliciet steeds gezien werden in het licht van drie belangrijke “drivers”, d.w.z. maatschappelijke trends die van invloed zijn – en zullen zijn – op de ontwikkelingen binnen het erfgoedveld. Deze “drivers” zijn:

- 1 Vermaatschappelijking
- 2 De ontwikkeling van nieuwe communicatietechnologieën
- 3 “Glocalisation”

Middels verschillende projecten is geprobeerd greep te krijgen op de trends en de implicatie binnen de erfgoedsector. De uitwerking volgt hieronder, na de uitwerking van de drie eerder genoemde thema's. Enigszins los van bovengenoemde thema's en “drivers” werd ook aandacht besteed aan theorie en praktijk van het tentoonstellen.

* De integratie van de erfgoedsectoren

In het kader van zijn aandeel in het schrijven van een nieuw beleidsplan voor de Reinwardt Academie, voerde de lector een aantal gesprekken met vertegenwoordigers van het werkveld om een aantal aannames betreffende de integratie van erfgoedsectoren te toetsen. Zo werd bijvoorbeeld op 2 december gesproken met een aantal vertegenwoordigers van provinciale erfgoedhuizen. De conclusies zullen worden verwerkt in het eindverslag van het Lectoraat (en uiteraard in het beleidsplan).

De lector en Léontine Meijer namen op 18 november deel aan een werkconferentie van Instituut Collectie Nederland en Rijksdienst Cultureel Erfgoed over de techniek van het waarderen. Doel van deze conferentie was het vergelijken van waarderingssystematieken zoals die binnen de verschillende erfgoedsectoren gehanteerd worden. Een onverwachte uitkomst van de conferentie was het belang dat veel deelnemers bleken te hechten aan publieksparticipatie in betekenisgeving.

In het onderzoek is steeds nadrukkelijker de aandacht komen te liggen op “de plek” als context waar integratie van de erfgoedsectoren kan plaatsvinden. Net als in 2008 vindt deze “topographical turn” zijn doorwerking in het curriculum. Zie verder ook onder “Glocalisation”.

* Publieksparticipatie in betekenisgeving

Het thema concretiseerde zich hoofdzakelijk in een studie naar de rol van niet-professionals bij het verzamelen en documenteren.

De lector gaf een lezing in het FOAM in het kader van een cursus over het verzamelen van fotografie. Léontine Meijer nam als externe deskundige deel aan een workshop van de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen over het Register Varende Monumenten (7 febr.). In deze bijeenkomsten ging het sterk over de gedeelde verantwoordelijkheid van “behoudsinstellingen” en particulieren. De workshop leidde tot aan het zelfde onderwerp gewijde ErfgoedArena’s te Amsterdam (17 juni) en Tilburg (15 juli).

De betekenis van particulieren werd ook uitgebreid besproken tijdens het congres “Nu voor later” (11 febr.). De lector speelde een rol bij de voorbereiding van het congres en had zitting in het panel ter afsluiting van de bijeenkomst. Het congres werd georganiseerd door Stichting Computererfgoed Nederland, Erfgoed Nederland, Instituut Collectie Nederland en de Reinwardt Academie.⁸

Het Stedsmuseum Zoetermeer organiseerde het project De Wonderkamer van Zoetermeer.⁹ Bewoners van Zoetermeer werden uitgenodigd om een voorwerp aan het museum te schenken. Het voorwerp moest illustreren wat “thuis” kan betekenen in Zoetermeer. De “Collectie Zoetermeer” was uitgangspunt van een serie ateliers en masterclasses waarin met geïnteresseerden (vooral de schenkers) het proces van musealisering werd onderzocht. De lector gaf op 18 maart een lezing in het kader van een workshop over betekenisgeving en selectie. Hij nam ook deel aan het afsluitende debat op 19 april. Een groep derdejaarsstudenten maakte op 25 maart o.l.v. Nico Halbertsma en Léontine Meijer een excursie naar het museum om kennis te nemen van het project. De lector en Léontine Meijer schreven beiden een artikel voor het boek dat naar aanleiding van het project verscheen.¹⁰ Dankzij subsidie van de Mondriaanstichting kon het boek worden verspreid onder alle musea in Nederland.

⁸ Voor een verslag zie: <http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-nu-voor-later.pdf>

⁹ <http://www.stedsmuseumzoetermeer.nl/WonderKamerVanZoetermeer.html>

¹⁰ André Koch & Jouetta van der Ploeg, 4289. *Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer* (Zoetermeer 2009).

Project De Wonderkamer van Zoetermeer, Stadsmuseum Zoetermeer (foto's: Peter van Mensch)

De projecten met studenten in het kader van de tweedejaars module Verzamelen (zie Jaarverslag 2008) en het project te Zoetermeer leidden tot een uitnodiging om een vergelijkbaar project te ontwikkelen voor het Stadsmuseum te Düsseldorf. Het project werd voor pers en belangstellenden gepresenteerd op 14 oktober. Léontine Meijer was een van de hoofdsprekers op deze eerste bijeenkomst. De lector en docente Gerdie Borghuis verzorgden ook een deel van het programma (resp. op 28 okt. en 16 dec.). Het project richt zich op het ontwikkelen van een “community of practice” rond het ontsluiten van de topografische fotocollectie van het museum.¹¹ Het is het eerste “participatieve” project in een Duits historisch museum. Aan het project nemen ook studenten van de Ruhr-Universität Bochum deel. Een master- en een bachelorstudent van de Reinwardt Academie nemen aan het project deel in het kader van resp. hun stage en afstudeeropdracht.¹² Op 25 november bezocht een groep van medewerkers, vrijwilligers en studenten vanuit Düsseldorf de Reinwardt Academie. Onder de titel “The participation paradigm in museum work” werd een programma verzorgd waarin masterstudenten hun project in de Dapperbuurt voorstelden (zie onder). Jouetta van der Ploeg, directeur van het Stadsmuseum Zoetermeer, vertelde samen met enkele van haar schenkers iets over het project “De Wonderkamer van Zoetermeer”. Arjen Kok vertelde iets over het ICN project “Waarde en waardering”. Ter afsluiting werd het Amsterdams Historisch Museum bezocht waar enkele medewerkers een toelichting gaven over de participatieprojecten van het museum. Aan de bijeenkomst in de Reinwardt Academie namen ook enkele docenten, studenten van het masterprogramma en studenten van het bachelorprogramma deel.

Op initiatief van Paula dos Santos was het Lectoraat betrokken bij het ontwikkelen van een gezamenlijk project van Amsterdams Historisch Museum en het masterprogramma van de Reinwardt Academie betreffend het opzetten van een kader (“community of practice”) om buurtgebonden ondernemers te betrekken bij het documenteren van hun eigen recente

¹¹ Een Community of Practice is een groep mensen die zich fysiek of virtueel rond een bepaald onderwerp, thema of probleem organiseert. Naar aanleiding van vragen en problemen wordt er kennis uitgewisseld, vastgelegd en ontwikkeld. CoP's kennen een sterk *bottom up* karakter waarbij het zelforganiserende karakter voorop staat.

¹² Masterstudente Jasmin Alley en bachelorstudent Hans-Peter Bartels.

geschiedenis.¹³ Dit project is deel van een groot Europees project “Entrepreneurial Cultures in European Cities”.¹⁴ De lector bezocht de tentoonstelling “Döner, Dienste und Design” die het Museum Europäischer Kulturen (Berlijn) organiseerde als tussenbalans van zijn aandeel aan dit internationale project.

De aandacht voor de rol van niet-professionals bij het verzamelen ligt in het verlengde van de aandacht die in 2008 is gegeven aan het thema “nieuw erfgoed”. Het betrekken van de bevolking is een steeds meer gebruikte methode zowel bij het documenteren van de eigen tijd als het tentoonstellen ervan (social-curatorship, co-curatorship). Léontine Meijer nam actief deel aan een congres over het tentoonstellen van de eigen tijd, georganiseerd door het Stapferhaus te Lenzburg, Zwitserland (1-2 mei). Tijdens dit congres bleek dat – in ieder geval in Duitsland en Zwitserland – het betrekken van de bevolking een nog moeilijk te bespreken principe is. Dit bleek ook bij een kort daarvoor gehouden congres over de toekomst van stadsmusea, georganiseerd door het Stadtmuseum Berlin, waar Léontine Meijer ook een voordracht hield. De koppeling van “het documenteren van de eigen tijd” en “social inclusion” ging veel aanwezigen te ver.¹⁵

Genoemde activiteiten sloten nauw aan bij een van de thema’s binnen het onderzoeksprogramma “Waarde en waardering” van het Instituut Collectie Nederland. In 2008 was de lector betrokken bij de werkveldgesprekken die het ICN organiseerde ter voorbereiding van haar Onderzoeksagenda 2008-2012. Op 26 maart nam hij deel aan de startbijeenkomst van genoemd onderzoeksprogramma. Het doel van het programma is (kort samengevat) het ontwikkelen van een methodiek voor het vaststellen van waarde van erfgoed. Het onderzoek naar het proces van waardetoekenning en de methoden en technieken om erfgoed te waarderen wordt erfgoedbreed aangepakt. Bij de startbijeenkomst waren vertegenwoordigers uit de wereld van musea, archieven, bibliotheken, monumentenzorg en archeologie. Dat maakt het programma extra relevant voor het Lectoraat.

De lector en Léontine Meijer namen beiden in het kader van dit programma deel aan de eerste werkconferentie over het waarderen van cultureel erfgoed, door het ICN georganiseerd in samenwerking met de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (zie boven). De eigen inbreng in het workshop-deel van de conferentie betrof het waarderen van immaterieel erfgoed.

Een van de ICN onderzoeksprojecten is “Leidraad waardering historische interieurs”. Het Lectoraat is niet rechtstreeks bij dit project betrokken, maar het thema staat reeds lang op de “onderzoeksagenda” van de lector. Middels een eindexamenproject van een van de bachelorstudenten was het Lectoraat in 2008 betrokken bij een onderzoek naar historische interieurs in Amsterdam-Zuid. In 2009 was de lector begeleider van een eindexamenproject waarin de methode van waardering van historische interieurs werd toegepast op een historisch café. Dit onderzoek vormde een interessante bijdrage aan het ICN project omdat het een type interieur betrof waar aan tot dan toe geen aandacht was besteed.

Het Lectoraat was (en is) in het bijzonder betrokken bij twee projecten binnen het onderzoeksprogramma “Waarde en waardering”: “Methodiekontwikkeling waardering” en “Het Nieuwe Verzamelen”. Het beoogd eindresultaat van het eerste project is een Handboek Waardering. Zo’n handboek zal interessant zijn voor de Reinwardt Academie, niet in de

¹³ Voor het project zie <http://buurtwinkel.ahm.nl>

¹⁴ <http://www.eciec.eu>

¹⁵ Zie bijvoorbeeld: Nikolaus Bernau, ‘Bürgerliche Gefühle. Diskussion über die Zukunft im Märkischen Museum’, *Berliner Zeitung* 28-04-2009.

laatste plaats omdat het voorziet in een behoefte aan erfgoedbreed lesmateriaal. Het project “Het Nieuwe Verzamelen” gaat om nieuwe (museale) strategieën voor de vorming van collecties. In het project wordt vooral aandacht besteed aan “participatief verzamelen”, d.w.z. verzamelen in nauwe samenwerking met de “source community”. Eerder genoemd projecten De Wonderkamer van Zoetermeer (Stadsmuseum Zoetermeer) en Buurtwinkels (Amsterdams Historisch Museum) zijn voorbeelden. Vanuit het Lectoraat is daarbij bijzondere belangstelling voor de “community of practice” als organiserend principe. Dit heeft te maken met de belangstelling voor het idee van “erfgoedgemeenschap” zoals bepleit in de Conventie van Faro.¹⁶

* Het definiëren van kwaliteit

De lector was een van de hoofdsprekers tijdens het jaarlijkse congres van de Landesstelle für die nichtstaatliche Museen in Bayern (Ingolstadt, 23 juli). Onder de titel “Alles Qualität ... oder was? Wege zu einem guten Museum” was het congres gewijd aan kwaliteitsmanagement. De relatie tussen museologische theorie en kwaliteitsmanagement was ook het thema van de bijdragen van de lector en Léontine Meijer aan het jaarlijkse congres van het Verband der Museen der Schweiz, “Was ist ein gutes Museum?” (Baden, 10 okt.).

Jan Sas participeert in project Herziening Nederlands Museumregister. De doelstelling van dit project is het ontwikkelen en inrichten van één overkoepelend kwaliteitssysteem voor de ijking en registratie van de Nederlandse musea dat andere (kwaliteits)systemen incorporeert. Jan Sas is binnen dit project lid van de Werkgroep Normen en Waarden. De taak van deze werkgroep is het ontwikkelen en vaststellen van een volledige en op de branche afgestemde normenset waaraan musea moeten voldoen om te worden opgenomen in het Museumregister. De nieuwe normenset moet in april 2011 gereed zijn. Vervolgens zullen een toetsings- en een uitvoeringscommissie invulling geven aan het nieuwe register. Dit project vindt plaats in opdracht van de Stichting Nederlands Museumregister (SNMR). De Nederlandse Museumvereniging voert dit project voor en namens de SNMR uit.

Het tweede ICN onderzoeksprogramma waar het Lectoraat bij betrokken is, is “Museometrie”. De lector was betrokken bij de ontwikkeling van dit thema (zie Jaarverslag 2008) en nam deel aan de startbijeenkomst. Tijdens de voorbereidende bijeenkomsten bleek een grote behoefte aan een kritische evaluatie van beschikbare kwantitatieve gegevens. Het ICN onderzoeksprogramma concentreert zich op cijfers betreffende collectiebeheer. Maar ook betreffende bezoekcijfers bestaat er veel behoefte aan eenduidigheid. Een deel van het promotieonderzoek van Kenniskringlid Jan Sas gaat over deze problematiek.

* Vermaatschappelijking.

Instellingen stellen zich nadrukkelijker maatschappelijk op, maar gelijktijdig worden er ook vanuit de samenleving steeds nadrukkelijker eisen gesteld aan culturele instellingen. Samengevat: stakeholders stellen steeds meer eisen. Dit benadrukt het belang van de component “ethiek” in de driegeleding van de professionaliteit (praktijk-theorie-ethiek).

---

¹⁶ *Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society* (Council of Europe 2005). In deze conventie wordt een erfgoedgemeenschap (“heritage community”) gedefinieerd als: “a community of people who value specific aspects of cultural heritage which they wish, within the framework of public action, to sustain and transmit to future generations”.

Ethiek is een belangrijke component van professionaliteit. Mede daarom is het belangrijk dat de Reinwardt Academie, middels het Lectoraat, het beheer van de website Museumethiek (www.museumethiek.nl) kon overnemen van het Rijksmuseum van Oudheden. De site werd geïnitieerd door Steph Scholten, destijds Hoofd Collecties van het museum, ter gelegenheid van de tentoonstelling “Verboden te verzamelen”.

Paula dos Santos sprak over ethiek en representatie tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van ICOM-Sweden (3 maart, Malmö). Op 5 en 6 juni gaf zij een workshop over ethiek in het kader van de Master Sociomuseology van de Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias te Lissabon.

Leontine Meijer en Paula dos Santos verzorgden een gezamenlijke bijdrage aan de 1st Biennial Graduate Student Conference “New directions in museum ethics”, georganiseerd door het Institute of Museum Ethics van de Seton Hall University (South Orange, New Jersey, USA).

* Communicatietechnologie.

Nieuwe communicatietechnologie leidt tot andere vormen van informatieuitwisseling en sociale communicatie. Web 2.0 staat voor een aspect van deze ontwikkeling. De aandacht voor “user generated content” leidt tot nieuwe benaderingen van betekenisgeving (“erfgoed 2.0”).

Het Lectoraat is betrokken bij een samenwerkingsproject van de Taskforce Innovatie Regio Utrecht, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (Lectoraat Art and Technology) en het Utrechts Universiteitsmuseum. Het project is gericht op het ontwikkelen van een “Centrum voor Playful Culture” waarin o.a. geëxperimenteerd wordt met het ontwikkelen van tentoonstellingen vanuit de ervaringen met Game Design (“pervasive computing”).¹⁷ Het Lectoraat zal een rol spelen bij de coördinatie van studenten en docenten als een vorm van “participerende observatie”. Binnen de Reinwardt Academie moet het project leiden tot vernieuwing van het onderwijs.

* “Glocalisation”.

Er ontstaan nieuwe relaties tussen mondiaal en lokaal. Het paradigma “act locally, think globally” uit zich in de erfgoedwereld in een “topographical turn”, met “culturele biografie” als sleutelconcept.

Het thema is nauw verbonden met het begrip “gedeeld erfgoed”. Kenniskringlid Paula dos Santos was betrokken bij het “gemeenschappelijk erfgoed”-project Nederland-Brazilië.¹⁸ Voor Erfgoed Nederland en het Centrum voor Internationale Erfgoedactiviteiten (CIE) te Leiden deed zij onderzoek “on how to approach the field in Brazil, on themes of possible interests, on communication and development strategies”. Ook speelde ze een belangrijke rol bij de organisatie van een werkbezoek van Nederlandse vertegenwoordigers van de cultuur-

¹⁷ In november werd een gezamenlijke aanvraag ingediend voor subsidiering in het kader van Pieken in de Delta.

¹⁸ In dit project werken onder andere samen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Nationaal Archief, Erfgoed Nederland, het Instituut Collectie Nederland, de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, de Mondriaanstichting, de Stichting Internationale Culturele Activiteiten en het Centrum voor Internationale Erfgoedactiviteiten.
Zie www.erfgoednederland.nl/aandachtsgebieden/internationaal/dossiers/gemeenschappelijk-erfgoed

en erfgoedsector aan Brazilië (19-27 juni). Zij leidde een discussie over gemeenschappelijk erfgoed met vertegenwoordigers van Nederlandse erfgoedinstellingen (16 maart) en organiseerde een discussiebijeenkomst tussen Nederlandse en Braziliaanse deskundigen in Rio de Janeiro. Voorts organiseerde zij het programma van een bezoek van medewerkers van het CIE aan Brazilië als follow-up van de Heritage Brazil Day. Deze dag, gehouden op 7 oktober in Museum Boymans van Beuningen, bood de mogelijkheid voor Nederlandse professionals op het gebied van erfgoed en cultuur informatie en ideeën uit te wisselen betreffende samenwerking met Brazilië. Paula dos Santos was behalve lid van de Programmaraad ook een van de presentatoren en discussieleiders gedurende deze dag.¹⁹

Discussiebijeenkomst over gemeenschappelijk cultureel erfgoed (16 maart). Op de rechter foto, geheel rechts: Paula dos Santos. Op de linker foto, geheel rechts: Theo Thomassen, directeur Reinwardt Academie.

In dit geval gaat het om gedeeld erfgoed in een postkoloniale context. Enkele studentenprojecten gaven de gelegenheid het concept “gedeeld erfgoed” te problematiseren vanuit een andere context. Deze projecten, betreffende de perceptie van erfgoed in de staten die ontstonden uit het voormalige Joegoslavië, sluiten aan bij het (oude) promotie-onderwerp van Kenniskringlid Léontine Meijer betreffende het gedeeld Pools-Duitse erfgoed in West-Polen. In het verlengde van dit thema bracht Léontine Meijer een bezoek aan Bosnië (19-24 maart). Aanleiding was een eindexamenproject van Pascal Arts waarin aandacht werd besteed aan de herbouw van de Ferhadija moskee in Banja Luka. De herbouw is een voorbeeld van waarde en waardering in een politiek uiterst gevoelige situatie. In de loop van het cursusjaar 2009-2010 gaven verschillende studenten (van het bachelor- en masterprogramma) te kennen meer onderzoek te willen doen naar de problemen rond het behoud van erfgoed (met name monumenten) in Bosnië en Kosovo.

* Tentoonstellen

Léontine Meijer droeg bij aan de tweede workshop van de reeks ****sehenswert. Über das Museum schreiben* (zie Jaarverslag 2008). Ditmaal werd de workshop in Wenen gehouden. De lokale organisator was de Museumsakademie Joanneum (Graz). De doelstelling van de workshops (“Schreiblabor”) is om te komen tot een museologisch gefundeerde tentoonstellingskritiek. In dit kader kan ook melding gemaakt worden van de Reinwardt lezing van Elsbeth Etty (16 april). Elsbeth Etty is bijzonder hoogleraar Literaire kritiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Met haar is gesproken over het ontwikkelen van een “master

¹⁹ Voor een interview met Paula dos Santos voor Radio Wereldomroep zie <http://www.rnw.nl/pt-pt/portugu%C3%AAs/article/patrim%C3%B4nio-cultural-brasil-holanda-olhos-s%C3%B3-para-o-passado>

class” tentoonstellingskritiek in Nederland naar model van eerder genoemde Duits-Oostenrijks-Zwitserse workshops.

“Schreiblabor” in het Hofmobiliendepot Möbel Museum, Wenen (foto: Léontine Meijer)

Tentoonstellingsanalyse was ook het thema van eerder genoemde bijeenkomst van het Netwerk Ausstellen und Präsentieren in Amsterdam (2-5 juli). Niet zo zeer tentoonstellingsanalyse, maar wel het ontwikkelen van tentoonstellingen vanuit leertheorie was het onderwerp van een cursus verzorgd door de lector en Léontine Meijer voor de International School of Museology te Celje, Slovenië (23-24 okt.).

Onder verantwoordelijkheid van het Lectoraat Cultureel Erfgoed werd op 2-5 juli de halfjaarlijkse bijeenkomst georganiseerd van het Netwerk Ausstellen und Präsentieren, een Duits-Zwitsers-Oostenrijks-Nederlands netwerk van jonge professionals die zich conceptueel en/of concreet met het maken van tentoonstellingen bezig houden. De workshop omvatte o.a. intensieve bezoeken aan Het Dolhuys, het Tropenmuseum en het Joods Historisch Museum. De reflexieve discussies werden gehouden op de Reinwardt Academie in aanwezigheid van de lector, Léontine Meijer en Ruben Smit. Thema van de discussies was “wij en de ander”, of zoals in de uitnodiging geformuleerd werd: “In der heutigen, globalisierten, multiethnischen und post-kolonialen Welt ist von der Trennlinie zwischen ‘uns’ und den ‘anderen’ ohnehin nicht mehr viel übrig geblieben. Welche Repräsentationsformen sind heute angemessen? Und: Ist eine angemessene Darstellung auch eine gute Darstellung?”.

Het Lectoraat bemiddelde bij het organiseren van een colloquium “Innovatieve tentoonstellingstechnieken voor musea”. Medeorganisator was Diessner Concept Team GmbH (Berlijn). Tijdens de bijeenkomst (16 okt.) werden voor een publiek van studenten en vertegenwoordigers uit het werkveld enkele innovatieve ontwikkelingen en technieken gedemonstreerd. Gezien het succes van de bijeenkomst wordt overwogen een of tweemaal per jaar een dergelijke bijeenkomst te organiseren. Reinwardt-docent Han Meeter organiseert ieder jaar ten behoeve van de studenten van de Minor Exhibition Direction en de studenten van het masterprogramma een symposium over tentoonstellingsvormgeving. Afsproken is om te proberen beide initiatieven te combineren.

Onder het kopje “Communicatietechnologie” werd reeds melding gemaakt van de participatie van het Lectoraat in de aanvraag voor het project “Smart Experience Actuator”, geïnitieerd door de Taskforce Innovatie Regio Utrecht.

Contacten met werkveld, nationaal

Steeds vaker wordt aan Reinwardt-docenten – en leden van de Kenniskring in het bijzonder – gevraagd mee te denken bij de (her)inrichting van musea. Niet alle verzoeken kunnen gehonoreerd worden, maar net als vorig jaar namen lector en Kenniskringleden deel aan verschillende expertgroepen. De lector sprak met een groep van medewerkers van het Allard Pierson Museum over de herinrichting (9 juni) en nam deel aan een paneldiscussie over het tussentijdse “Visiedocument Vernieuwing (2 okt.)”. Kenniskringleden Léontine Meijer en Ruben Smit analyseerden met de medewerkers van Het Dolhuys de tentoonstelling “De bovenkamer”. Léontine Meijer is lid van een expertteam dat nadenkt over het educatieve beleid van het Joods Historisch Museum en de Hollandsche Schouwburg. Daarnaast is zij ook lid van de begeleidingsgroep van de herinrichting van de vaste presentatie van het Nationaal Instituut voor Nederlands Slavernijverleden en -erfenis (NiNsee).

De lector werd geraadpleegd over de musealisering van de Duitse bunker Diogenes te Schaarsbergen, werd gevraagd mee te denken bij de aanvraag van Teylers Museum voor de status van World Heritage, en werd gevraagd een rol te spelen bij een subsidieaanvraag van het Volksbuurtmuseum Wijk C (Utrecht). In alle drie gevallen gaat het om (ver)nieuw(end)e inzichten die een rol spelen in de argumentatie.

De lector trad toe tot het bestuur van Museum Het Schip (Amsterdam). Hij begeleidde de accreditatie-aanvraag en droeg bij aan de voorbereiding van de geplande uitbreiding van het museum. Betrokkenheid bij de verdere ontwikkeling van dit in 2001 geopende museum over de Amsterdamse School is in het kader van het Lectoraat van betekenis door de verbinding van museum en monumentenzorg en de nagestreefde continuïteit van buiten naar binnen en omgekeerd. Het museum beschikt overigens ook over historische interieurs.²⁰

De lector nam op 20 april deel aan het zogenaamde “Loenersloot-overleg”. Dit is een jaarlijkse bijeenkomst waarbij de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond haar inhoudelijke beleid bespreekt met vertegenwoordigers van de academische wereld. Aan het overleg nemen vooral hoogleraren op het gebied van monumentenzorg en cultureel erfgoed deel. Op 27 oktober nam de lector deel aan een brainstormsessie, georganiseerd door de Nederlandse Museumvereniging, over de toekomst van de museumsector.

De lector en Ruben Smit verzorgden een bijdrage aan een door Erfgoed Nederland georganiseerd congres over erfgoededucatie (22 sept.).²¹ De lector gaf een lezing over de inhoud van het Lectoraat en de relevantie voor erfgoededucatie; Ruben Smit presenteerde zijn Kenniskring-onderzoek betreffende generieke leeruitkomsten. De deelname aan het congres leidde tot afspraken met de onderzoeksgroep Historische Cultuur en Educatie (Erasmus Universiteit) tot verdere kennismaking.

²⁰ Een postkantoor in authentieke Amsterdamse School stijl, en een gereconstrueerde woonkamer.

²¹ Het verslag van de bijeenkomst werd gepubliceerd op de website van Erfgoed Nederland <http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-studiedag-22-september.pdf>

Léontine Meijer nam deel aan enkele bijeenkomsten van de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen. Thema van deze bijeenkomsten was de waarderingsmethodiek in verband met een Register Varende Monumenten

Léontine Meijer leidde (samen met ICN-medewerker Arjen Kok) een van de werkgroepen tijdens het Museumcongres (Middelburg, 9 oktober). In deze werkgroep werd gesproken over groepen binnen de samenleving die om een of andere reden “buiten beeld” bleven, en de mogelijkheden om deze groepen bij het museumwerk te betrekken, *front office* zowel als *back office*.

Op 3 september gaf Ruben Smit op uitnodiging een lezing “Leren in het Maritiem Museum” aan de staf van het Maritiem Museum te Rotterdam tijdens een inspiratiemiddag. Andere sprekers waren Edwin Jacobs (directeur Centraal Museum) en Paul van Vlijmen (directeur Spoorwegmuseum). Na afloop volgde een levendige discussie en gedachte-uitwisseling.

Hierboven is reeds melding gemaakt van de samenwerking met het Stadsmuseum Zoetermeer en het Amsterdams Historisch Museum. Door de lector en Léontine Meijer werden verder nog gastcolleges gegeven voor de universiteiten van Amsterdam (Master Erfgoedstudies) en Leiden (Master Science & Communication) en de Vrije Universiteit (Master Wetenschapsvoorlichting).

Internationale contacten

Elk jaar wordt de Reinwardt Academie bezocht door groepen buitenlandse collega’s die hetzij geïnteresseerd zijn in de theorie van erfgoed en musea, hetzij in meer detail kennis willen maken met de inhoud van het curriculum. In de meeste gevallen worden zulke groepen verwelkomd door de directeur waarna de lector (eventueel aangevuld door één of meer docenten) het inhoudelijke deel verzorgt. Dit jaar werd de academie op 4 februari bezocht door een groep van collega’s uit Sri Lanka (georganiseerd door het Centrum Internationale Erfgoedactiviteiten, Leiden). Zij spraken met de lector en Kenniskringlid Ruben Smit. Op 21 april werd een delegatie Indonesische erfgoedprofessionals ontvangen door de docenten Nico Halbertsma, Léontine Meijer en Ruben Smit (georganiseerd door Erfgoed Nederland). Het accent lag op hedendaagse vormen van educatie en overdracht. Op 18 september werd een groep directeuren van musea uit Slovenië ontvangen (georganiseerd door de International School of Museology te Celje). Na een ontvangst op de academie werden op 18-20 sept. o.l.v. de lector, Ruben Smit en Léontine Meijer enkele musea bezocht.²²

Op 9 okt. werd Prof. Marcos Galindo (hoofd van de Faculteit Informatiewetenschappen van de Universiteit of Pernambuco, Brazilië) ontvangen door de lector en Paula dos Santos. De faculteit is onlangs begonnen met een bachelorprogramma Museologie en is geïnteresseerd in samenwerking met de Reinwardt Academie. In deze samenwerking kan het thema “gemeenschappelijk erfgoed” een belangrijke rol spelen.

Op 19 nov. werd de academie bezocht door Vera Dementyeva, Hoofd Monumentenzorg te St Petersburg en Irina Fedorova, Wethouder voor Cultuur en Sociale Zaken van Kemerovo. Zij spraken met de lector en docenten Mirjam Wijnands en Paula dos Santos. Het bezoek stond in het teken van een verkenning van mogelijke vormen van samenwerking in samenhang met het

²² Tropenmuseum, Anne Frankhuis, Imagine IC, Amsterdams Historisch Museum, Instituut voor Beeld en Geluid, en Het Dolhuys.

Nederland-Rusland jaar 2013. Ook bij deze samenwerking speelt het concept “gemeenschappelijk erfgoed” een rol.

Tenslotte werd op 15 dec. Rudo Stihole ontvangen door de lector en Paula dos Santos. Mevr. Stihole is directeur van Africom, de International Council of African Museums. De kennismaking stond mede in het teken van een in 2010 mede door de Reinwardt Academie te organiseren bijeenkomst van directeurs van Afrikaanse stadsmusea.

Bezoek van Sloveense museumdirecteuren aan het Instituut voor Beeld en Geluid o.l.v. Ruben Smit (links), en een reflectie-moment in Het Dolhuys o.l.v. Ruben Smit en Léontine Meijer (foto's: Peter van Mensch).

Belangstelling voor het curriculum van de Reinwardt Academie leidt ook tot uitnodigingen om over dit curriculum en de ideeën daarachter te spreken in het buitenland. De lector leverde op dit punt een bijdrage aan een colloquium georganiseerd door FARO Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed (Brussel, 7 okt.). Het colloquium was de eerste in een reeks van bijeenkomsten over de gewenste competenties van erfgoedprofessionals en de manier waarop zij zich die competenties kunnen verwerven.

De lector nam deel aan het jaarlijkse congres van het ICOM International Committee for Museology (Luik, 1-2 juli). Het congres was gewijd aan de basisbegrippen in de museologie. De lector gaf een inleiding op de begrippen “museologie” en “museografie”.

Léontine Meijer nam deel aan een Ideeworkshop Museum Grenzdurchgangslager Friedland te Göttingen (28-29 jan.). Deze bijeenkomst, georganiseerd door het Niedersächsischen Ministerium für Inneres, Sport und Integration was bedoeld om ideeën te verzamelen over de inrichting van een mogelijk “immigratiemuseum”. In de paragraaf *Onderzoek* is reeds melding gemaakt van haar inbreng bij een congres in Slubice. De inbreng betrof voornamelijk nieuwe inzichten bij het inrichten van musea.

Op 24 april gaf zij een lezing tijdens een symposium georganiseerd door het Stadtmuseum Berlin. Doel van het symposium was om ideeën te verzamelen over de herinrichting van het museum. Een vergelijkbare bijdrage aan een symposium georganiseerd door de Stadtmuseen Nürnberg (19 sept.) moest helaas op het laatste moment door ziekte afgezegd worden. Mede ook door de samenwerking met het Stadtmuseum Zoetermeer en het Amsterdams Historisch Museum is het thema “stadsmuseum” op de agenda van het Lectoraat gekomen. Léontine Meijer is gevraagd een rol te spelen bij een project van het ICOM International Committee for the Collections and Activities of Museums of Cities (CAMOC).

Léontine Meijer was verder een van de hoofdsprekers tijdens het jaarlijkse congres van de Deutscher Museumsbund (Stralsund, 11 mei). Onder de titel “Chefsache Bildung” was dit congres gewijd aan de rol en betekenis van het educatieve werk in Duitse musea. Zij verzorgde ook de openingslezing voor een cursus over educatie in musea, georganiseerd door de Bundesakademie für kulturelle Bildung (Wolfenbüttel) en de Besucher-Dienste van de Staatliche Museen zu Berlin. Deze bijeenkomst vond plaats in het museum Hamburger Bahnhof te Berlijn. De discussies naar aanleiding van de presentaties in Berlijn, Göttingen en Stralsund waren aanleiding voor een aantal Duitse museumdirecteuren en –conservatoren om een Platform Musea op te zetten om de publiekgerichtheid van musea in Duitsland meer aandacht te geven. Léontine Meijer nam deel aan de oprichtingsbijeenkomst (Berlijn, 30 oktober).

Hierboven (onder het kopje *Tentoonstellen*) werd reeds melding gemaakt van de halfjaarlijkse bijeenkomst georganiseerd van het Netzwerk Ausstellen und Präsentieren.. De reflexieve discussies werden gehouden op de Reinwardt Academie in aanwezigheid van de lector, Léontine Meijer en Ruben Smit.

Zoals in de paragraaf *Glocalisation* werd gemeld was Paula dos Santos betrokken bij het “gemeenschappelijk erfgoed”-project Nederland-Brazilië. Daarnaast is Paula dos Santos ook inhoudelijk coördinator en curator van een tentoonstellingsproject betreffende gemeenschappelijk erfgoed. Het project is een initiatief van de Stichting Culturalia en het Braziliaanse projectbureau Art Unlimited. Het project wordt gefinancierd door de Nederlandse Ambassade te Brasilia en het Brazilian Institute of Museums. Partners zijn: Erfgoed Nederland, Reinwardt Academie, Nationaal Archief en het Centrum voor Internationale Erfgoedactiviteiten. Het project omvat een reizende tentoonstelling (in Brazilië), samengesteld door een bilateraal en multidisciplinair team van 6 curatoren (drie uit Brazilië en drie uit Nederland), 6 adviseurs en 2 onderzoekers. Het Nederlandse team bestaat uit Paula dos Santos, Daan van Dartel (Tropenmuseum) en Oscar Hefting (New Holland Foundation). Het Braziliaanse team bestaat uit Mario Chagas (directeur Brazilian Institute of Museums), Adolfo Samyn (directeur Abolition Museum, Recife) en Peter Tjabes (Art Unlimited). Een belangrijk aspect van het project is het ontwikkelen en delen van kennis rond gemeenschappelijk erfgoed, alsmede het opdoen van ervaringen met bilaterale en multidisciplinaire samenwerking. De ervaringen zullen worden vastgelegd in publicaties en blog en een documentaire film.

Zoals reeds eerder vermeld nam Paula dos Santos actief deel aan verschillende bijeenkomsten rond de thema’s “social inclusion” en “community development” onder andere in het kader van de 4th International Architecture Biennale.

De lector en Léontine Meijer verzorgden, net als voorgaande jaren, een workshop voor de International School of Museology te Celje (Slovenië) op 23 en 24 oktober. Het was de derde workshop in de serie “New trends in museology”. Thema was ditmaal “Learning and museum exhibitions”. Behalve museummedewerkers uit Slovenië namen ook collega’s uit Kroatië en Servië aan de workshop deel. Paula dos Santos verzorgde een workshop “New Museology” voor het PhD programma Sociomuseology van de Universidade Lusofona de Humanidades e Tecnologias te Lissabon.

Op 26 juni voerde Ruben Smit een adviesgesprek over hedendaagse visies over museumeducatie met Hester Poppinga die namens het Tropenmuseum een consult uitvoerde ten behoeve van een museum in Zuid-Kalimantan, Indonesië

Functies

Het Lectoraat is betrokken bij de oprichting van een nieuw internationaal comité van de International Council of Museums over verzamelen. De lector is voorzitter van de voorlopige bestuur van dit International Committee for Collecting.

De lector is lid van de commissie ter begeleiding van een onderzoek naar de geschiedenis van de museumeducatie in Nederland (zie Jaarverslag 2008). Hij is lid van de adviescommissie betreffende een door ICOM-Nederland uit te geven boek over omstreden erfgoed (“Sense and sensitivity. How the Dutch deal with delicate heritage questions”). Hij is ook lid van de redactiecommissie van het internettijdschrift *Museums & Society*, uitgegeven door het Museum Studies Department van de universiteit van Leicester. In april werd hij lid van het bestuur van Museum Het Schip (Amsterdam). In augustus kwam er door een andere organisatie van de ErfgoedArena een einde aan zijn lidmaatschap van de Programmaraad.

Kenniskringlid Léontine Meijer vormt vanaf augustus samen met Frans Hoving (Erfgoed Nederland) de Stuurgroep van de ErfgoedArena. De Stuurgroepleden zijn gezamenlijk ook voorzitter van de Programmaraad. Verder is Léontine Meijer lid van de Programme Council van de International School of Museology te Celje (Slovenië). Zij is ook lid van nap, het Netzwerk Ausstellen und Präsentieren, een organisatie van jonge museologen en vormgevers.

Zij is lid van de klankbordgroep betreffende de nieuwe inrichting van de vaste presentatie van het Nationaal Instituut voor Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NINSEE), en lid van het expertenteam voor de ontwikkeling van een nieuw educatief beleid van het Joods Historisch Museum.

Léontine Meijer is ook lid van de internationale editorial board van het project Collection Mobility 2.0 dat moet leiden tot een Handboek Collectiemobiliteit. Het project is een vervolg op Lending for Europe en als zodanig onderdeel van het European Culture Programme 2007-2013 (DG Education and Culture, European Commission).

Zij was ook lid van de jury van de ontwerpwedstrijd “Muuravontuur”, georganiseerd door o.a. het Goethe Instituut Amsterdam ter gelegenheid van het tienjarige jubileum van de Val van de Muur.²³ Op 6 november reikte zij namens de jury de prijzen uit tijdens een feestelijke bijeenkomst in de Melkweg.

---

²³ De ontwerpwedstrijd 'Muuravontuur' werd georganiseerd door de Deutsche Internationale Schule Den Haag, het Duitsland Instituut Amsterdam, het Goethe-Institut Niederlande, de Duitse Ambassade, de Oostenrijkse Ambassade, Deutsch macht Spaß en de Haagse Hogeschool.

Prijsuitreiking ontwerpwedstrijd “Muuravontuur”. Eersteprijswinnaar was Hans-Peter Bartels, bachelorstudent van de Reinwardt Academie (foto: Peter van Mensch).

Kenniskringlid Paula dos Santos is vice-president van de Mouvement International pour la Muséologie Nouvelle (MINOM). Als zodanig vertegenwoordigde zij MINOM tijdens de ICOM General Assembly (Parijs, 9 juni). Paula dos Santos is lid van de programmaraad van de Braziliaans Erfgoed Dag (7 okt.), georganiseerd door Erfgoed Nederland en het Centrum voor Internationale Erfgoedactiviteiten.

Op 22 september trad Ruben Smit toe als lid van het platform erfgoededucatie van Erfgoed Nederland. Het instellen van een platform erfgoededucatie levert zicht op ontwikkelingen in beleid, wetenschap en (onderwijs-) praktijk. Het accent zal liggen op uitwisseling van informatie. In dit platform hebben ook zitting: Carla van Boxtel (Hoogleraar Cultureel Erfgoed namens Erfgoed Nederland, Erasmus Universiteit), Cees Hageman (Erfgoed Nederland), Vibeke Roeper (Bureau Erfgoededucatie N-H, namens Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland) en Melissa de Vreede (Cultuurnetwerk Nederland). Een eerste overleg had plaats op 3 november een tweede overleg op 15 december. Concreet werd er nagedacht over de invulling voor de studiedag over erfgoededucatie die in 2010 zal plaatshebben.

Zoals eerder werd vermeld participeert Jan Sas in het project Herziening Nederlands Museumregister. Jan Sas is binnen dit project lid van de Werkgroep Normen en Waarden. Het project vindt plaats in opdracht van de Stichting Nederlands Museumregister (SNMR). De Nederlandse Museumvereniging voert dit project voor en namens de SNMR uit.

Projecten

Cultuur in context. Op 3 juni werd het eerste exemplaar van het boek met de resultaten van het project aangeboden aan Steph Scholten, Hoofd van de Divisie Erfgoed van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Het boek werd ruim verspreid onder medewerkers, studenten en oud-studenten van de Reinwardt Academie, en verdere relaties. De deelnemers aan het project kregen een groot aantal exemplaren ter verspreiding onder hun relaties.

Aanbieding van het eerste exemplaar van het boekje *Cultuur in context* aan Steph Scholten (foto: Jochem Jurgens)

Het boekje blijkt ook een groot succes in Vlaanderen. *Cultuur in context* is verplichte lectuur voor alle medewerkers van FARO, aldus directeur Marc Jacobs.²⁴ In Rusland wordt de mogelijkheid onderzocht om het boekje in het Russisch te vertalen.

Gerdie Borghuis, een van de actieve deelnemers aan het project vanuit de Reinwardt Academie, deed verslag van het project tijdens het congres van het ICOM International Committee on Documentation te Santiago, Chili (27 sept. – 1 okt.). Het thema van het congres (“Documentation in the XXI century: connecting cultural heritage information”) sloot direct aan bij het thema van het project *Cultuur in context*.

De conclusies van het onderzoek met betrekking tot de competenties van erfgoedprofessionals zullen worden meegenomen in de eindpublicatie die Erfgoed Nederland in het kader van het “Musea en e-cultuur”-traject in 2010 uit zal geven.

Wikipedia/Wiktionary. Er werd een begin gemaakt met de inventarisatie van erfgoedgerelateerde termen. In het kader van haar stage heeft Susan van 't Slot-Koolman een Wiktionary-achtige site opgezet met definities van erfgoedtermen (www.erfgoedtermen.nl). Deze voorsnog Nederlandstalige site zal in eerste instantie de oude *Nederlandse Museumterminologie* van 1983 vervangen en actualiseren als referentie voor Reinwardt bachelorstudenten. In later stadium zal dit project gekoppeld worden aan het “Fundamental concepts of museology” project van het ICOM International Committee for Museology. Ook zal in later stadium vanuit de ervaringen met de Erfgoedtermen-site de op een internationaal publiek gerichte Museopedia-site actief gemaakt worden.

Theater Instituut Nederland. Onder begeleiding van de lector werkte bachelorstudente Gonneke Janssen aan een onderzoek naar toekomstperspectieven voor het Theater Instituut Nederland. Eind juni studeerde zij op dit onderzoek af. Het onderzoek verving een eerder plan

²⁴ FARO is het Vlaams Steunpunt Cultureel Erfgoed, gevestigd te Brussel.

voor een grootschaliger studentenproject dat om verschillende redenen geen doorgang kon vinden.

Bijeenkomsten

De lector nam als toehoorder deel aan de volgende bijeenkomsten:

- 11 maart “Musea, doel of middel?”, Salon de Muséologie, Amsterdam
- 23 maart “De ethiek van het verzamelen en tentoonstellen”, Teylers Museum, Haarlem
- 26 maart Startbijeenkomst onderzoeksprogramma “Waarde en waardering van erfgoed”, Instituut Collectie Nederland, Amsterdam
- 19 april Slotdebat project “De Wonderkamers van Zoetermeer” (Stadsmuseum Zoetermeer)
- 7 mei Startbijeenkomst onderzoeksprogramma “Museometrie”, Instituut Collectie Nederland, Amsterdam
- 7 mei “Is een rekwisiet collectie, of niet?”, Salon de Muséologie, Amsterdam
- 20 mei “Auteursrecht: afkopen of opsporen?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 4 juni “Concept-ontwikkeling: is dit niet een core-taak van het museum?”, Salon de Muséologie, Amsterdam
- 17 juni “Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 3 sept. Jouetta van der Ploeg, “Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer” (Salon de Muséologie, Amsterdam)
- 23 sept. “In de ban van bezoekersaantallen”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 9 okt. “Ben ik in beeld? Musea in tijden van beeldcultuur”, Museumcongres (Nederlandse Museumvereniging, Middelburg)
- 20-21 okt. “Staff and training in regional museums”, ICR/ICTOP (Mantua, Italië)
- 16 nov. Aanbieding van het eerste exemplaar van het boek *4289. Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer* (Stadsmuseum Zoetermeer)
- 18 nov. Werkconferentie “De techniek van het waarderen” (Instituut Collectie Nederland/ Rijkdienst Cultureel Erfgoed, Amersfoort)
- 19 nov. Werkconferentie “Musea en e-cultuur. Hoe kunnen nieuwe rollen van musea beter aansluiten bij uw beleid?”, georganiseerd door Erfgoed Nederland (in Amsterdams Historisch Museum)
- 25 nov. “Digitaal erfgoed: subsidiabel of niet?”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 26 nov. Kenson Kwok, “Asian Civilization Museum, Singapore”, Master i.o. “Museums, Collections and Cultural Collections” (Museum Volkenkunde, Leiden)
- 27 nov. Ad de Jong, “Vitrines vol verhalen. Museumcollecties als bron voor cultuurgeschiedenis”. Rede t.g.v. de benoeming tot Bijzonder Hoogleraar Nederlandse Cultuurgeschiedenis in het bijzonder de studie der voorwerpen (Universiteit van Amsterdam)
- 16 dec. Promoties Peter Horsman en Theo Thomassen, Universiteit van Amsterdam

De lector verzorgde de volgende lezingen en gastcolleges

- 6 jan. “De particuliere verzamelaar: een neurotische redder van ons erfgoed?” Lezing in het kader van een cursus over het verzamelen van fotografie. FOAM, Amsterdam

- 21 jan. Discussieleiding “Diversiteit: hoe zo vanzelfsprekend?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 11 febr. Paneldiscussie “Nu voor later”, een congres georganiseerd door de Stichting Computererfgoed Nederland, Erfgoed Nederland, Instituut Collectie Nederland en de Reinwardt Academie, gehouden in de aula van de Reinwardt Academie

Paneldiscussie “Nu voor later”. Van links naar rechts: Klaas Kornaat, Doron Swade, Peter du Rietz, Peter van Mensch (foto: Débora Neys)

- 18 maart “Een tijger in een museum is een tijger in een museum en geen tijger”, Masterclass in het kader van het project De Wonderkamer van Zoetermeer, Stadsmuseum Zoetermeer
- 18 maart Conclusie “Weg met het object!”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 9 april Conclusie “Weg met het object!”, ErfgoedArena op Locatie (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Tilburg)
- 15 april “Een misselijke titel?”. Inleiding bij “Weg met de mannen aan de erfgoedtop?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 22 april “Sypesteyn”, gastcollege cursus Erfgoed, Identiteit, Toerisme (Erfgoedstudies, Universiteit van Amsterdam).
- 3 juni inleiding Reinwardt Memorial Lecture (Lynne Teather, Museology from the frontier: navigating the shifting paradigms of museum study and praxis) en presentatie publicatie Cultuur in Context
- 9 juni Inleidende presentatie bij een staffijeenkomst over de nieuwe inrichting, Allard Pierson Museum, Amsterdam
- 2 juli “Museology and museography”, keynote session I, “Museology: back to basics”, International Committee for Museology (Universiteit van Luik)
- 3 juli uitreiking Samuel von Quiccheberg prijs (Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 4 juli inleiding betreffende actuele tendensen in Nederlandse musea, Netzwerk Ausstellen und Präsentieren (Reinwardt Academie, Amsterdam)

- 23 juli “Das Museum – zwischen Aura und Qualität”, keynote “Alles Qualität ... oder was? Wege zu einem guten Museum”, 15. Bayerischer Museumstag (Landesstelle für die nichtstaatliche Museen in Bayern, Ingolstadt)
- 22 sept. “Bewust van de plek”, lezing tijdens het congres “Ontmoeting op niveau. Doelen en evaluatie van erfgoededucatie: praktijk en onderzoek in wisselwerking”, georganiseerd door Erfgoed Nederland (Erasmus Universiteit, Rotterdam)
- 2 okt. Panellid bij openbare discussie over het Visiedocument Vernieuwing, Allard Pierson Museum, Amsterdam
- 7 okt. “Training future heritage and museum professionals at the Reinwardt Academie, Amsterdam”, lezing tijdens het colloquium “De brug tussen theorie en praktijk. Het opleiden van museumprofessionals in Vlaanderen”, FARO, Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed, Brussel²⁵
- 19 okt. “Standardizing outmoded models?”, Arbeitstagung “Was ist ein gutes Museum? Qualität und Erfolg”, Verband der Museen der Schweiz (Museum Langmatt, Baden, Zwitserland)
- 23-24 okt. (met Léontine Meijer) cursus “New trends in museology. Learning and exhibitions“, International School of Museology, Celje, Slovenië
- 27 okt. Brainstormsessie Agenda 2027. Nederlandse Museumvereniging
- 28 okt. “Musealisierung“, lezing in het kader van het Projekt Fotografie im Museum, Stadtmuseum Düsseldorf i.s.m. Ruhr Universität Bochum
- 13 nov. “Musea en de belevingscultuur“, gastcollege Master Science & Communication (Universiteit van Leiden)
- 25 nov. Inleiding en forum “The participation paradigm in museum work”. Studiedag met Stadtmuseum Düsseldorf (Reinwardt Academie, Amsterdam).
- 7 dec. Reflectie en paneldiscussie symposium “Heeft het museum ons (nog) wat te zeggen?”, georganiseerd door Opleiding Erfgoedstudies, Universiteit van Amsterdam (Rijksmuseum van Oudheden, Leiden)
- 9 dec. Inleiding “Digital strategies in heritage education”, ErfgoedArena “op locatie” (DISH2009, Rotterdam).

De als onderzoekers aan de Kenniskring verbonden Reinwardt-docenten namen deel aan de volgende bijeenkomsten:

- 16 jan. (Jan Sas) Studiedag “Overdracht als kunst als overdracht”. Basisburo, Amsterdam
- 21 jan. (Jan Sas, Ruben Smit) “Diversiteit: hoe zo vanzelfsprekend?”. ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 28 jan. (Jan Sas) Studiedag “Het rendement van cultuur. Over het meten van maatschappelijke en economische effecten van cultuurbeleid”. FACTA i.s.m. de Boekmanstichting (Felix Meritis, Amsterdam)
- 5 febr. (Jan Sas) “Kredietcrisis, nood of deugd?”. Salon de Muséologie, Amsterdam
- 25 febr. (Jan Sas) “Weg met de professional”. ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 8 maart (Jan Sas) Gerrit Jan Kleinrensink, “Willem Brakman” (Rijksmuseum Twenthe, Enschede)
- 9 maart (Jan Sas) Congres “Jongeren en musea” (MuHKA, Antwerpen)

²⁵ De PowerPoint van de lezing werd opgenomen in de website van FARO <http://www.faronet.be/blogs/faro/training-future-heritage-and-museum-professionals-at-the-reinwardt-academie-peter-van-men>

- 11 maart (Jan Sas) “Musea, doel of middel?”, Salon de Muséologie, Amsterdam
- 18 maart (Jan Sas, Ruben Smit) “Weg met het object!”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 19 maart (Jan Sas) ‘The day after’. Discussiemiddag waarin vier recent geopende musea verslag deden hoe het gaat met hun nieuwe presentaties en tentoonstellingen. Sectie Publiek en Presentatie (Instituut voor Beeld en Geluid, Hilversum)
- 23 maart (Ruben Smit) “De ethiek van het verzamelen en tentoonstellen”, Teylers Museum, Haarlem
- 19 april (Léontine Meijer) Slotdebat project “De Wonderkamers van Zoetermeer” (Stadsmuseum Zoetermeer)
- 3 juni (Léontine Meijer en Jan Sas) Lynne Teather, “Museology from the frontier: navigating the shifting paradigms of museum study and praxis”. Reinwardt Memorial Lecture
- 4 juni (Léontine Meijer) “Concept-ontwikkeling: is dit niet een core-taak van het museum?”, Salon de Muséologie, Amsterdam
- 22 juni (Jan Sas) Congres “Onderzoek in Cultuureducatie”. Cultuurnetwerk Nederland (Nieuwe Buitensociëteit, Zwolle)
- 29-31 juni (Paula dos Santos) Congres “Sharing cultures. Intangible heritage and sustainable development” (Azoren)
- 3 sept. (Léontine Meijer & Jan Sas) Jouetta van der Ploeg, “Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer” (Salon de Muséologie, Amsterdam)
- 23 sept. (Paula dos Santos & Jan Sas) “In de ban van bezoekersaantallen”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 8-9 okt. (Jan Sas, Léontine Meijer, Susan van ‘t Slot) “Ben ik in beeld? Musea in tijden van beeldcultuur”, Museumcongres (Nederlandse Museumvereniging, Middelburg)
- 16 okt. (Jan Sas) Colloquium “Innovatieve tentoonstellingstechniek voor musea” (Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 20-21 okt. (Léontine Meijer) “Staff and training in Regional museums”, ICR/ICTOP (Mantua, Italië)
- 5 nov. (Jan Sas) Symposium “Uit liefde voor de kunst: de samenwerking tussen verzamelaars en musea” (Limburgs Museum, Venlo)

De als onderzoekers aan de Kenniskring verbonden Reinwardt-docenten verzorgden de volgende lezingen en gastcolleges:

- 23 jan. (Léontine Meijer) Opening tentoonstelling “Whenever” (Amsterdam)
- 28-29 jan. (Léontine Meijer) Ideeworkshop Museum Grenzdurchgangslager Friedland, Göttingen
- 3 febr. (Paula dos Santos) “Art museums and social inclusion in Brazil” (Mondriaanstichting, Amsterdam)
- 7 febr. (Léontine Meijer) Workshop “Het Register Varende Monumenten: waar doen we het voor?”, georganiseerd door de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (Havenmuseum, Rotterdam)
- 19-20 febr. (Léontine Meijer) Discussieleiding van de workshop “Die Renaissance des Museums” tijdens het congres “Vorwärts und nicht vergessen? Region, Geschichte und Zivilgesellschaft”, georganiseerd door het Institut für angewandte Geschichte (Frankfurt Oder) in het Collegium Polonicum, Ślubice (Polen).

- 3 maart (Paula dos Santos) “Ethics of representation in exhibitions” (ICOM Sweden, Malmo, Zweden)
- 12-14 maart (Paula dos Santos) Workshop Handbok of Standards for African Collections (Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lissabon)
- 16 maart (Paula dos Santos) Discussieleiding van een workshop over gemeenschappelijk erfgoed (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag)
- 18 maart (Léontine Meijer) discussieleiding “Weg met het object!”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 7 april (Léontine Meijer) leiding afsluitende forumdiscussie, International Master Degree Programme in Museology, Reinwardt Academie
- 9 april (Léontine Meijer) discussieleiding “Weg met het object!”, ErfgoedArena op Locatie (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Tilburg)
- 15 april (Léontine Meijer) discussieleiding “Weg met de mannen aan de erfgoedtop?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 24 april (Ruben Smit) “Wortels en takken – over groeien naar de toekomst”, trainingsdag Sectie Marketing en PR, NMV (Spoorwegmuseum, Utrecht)
- 24 april (Ruben Smit) “Tussen missie en winst”, trainingsdag Sectie Marketing en PR, NMV (Spoorwegmuseum, Utrecht)
- 24 april (Léontine Meijer) “Stadtmuseen und Social inclusion. Die Positionierung des Stadtmuseums aus der Perspektive der New Museology”, “Die Stadt und ihr Gedächtnis. Zur Zukunft der Stadtmuseen” (Stadtmuseum, Berlin)
- 1-2 mei (Léontine Meijer) discussieleiding workshop “Wer sind die Ausstellungsmacher fürs Heute? Qualifikationen, Kompetenzen und Selbstverständnisse“, congres “Gegenwart ausstellen. Ein Forum für Ausstellungsmacherinnen und –macher“, Stapferhaus, Lenzburg (Zwitserland)

Afsluitende forumdiscussie International Master Degree Programme in Museology, Reinwardt Academie. Met Wayne Modest, Elisabeth Ouma en Max Meijer. Discussieleiding: Léontine Meijer (foto: Peter van Mensch).

- 11 mei (Léontine Meijer) “Vom Besucher zum Benutzer“, Einführungspräsentation “Chefsache Bildung“, Jahrestagung Deutscher Museumsbund, Stralsund (Duitsland)
- 20 mei (Léontine Meijer) discussieleiding “Auteursrecht: afkopen of opsporen?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 4 juni (Léontine Meijer) leiding (met Ivo Abraham) van een brainstorm over toepassing Arena-model & doelstellingen educatie (Joods Historisch Museum, Amsterdam)
- 5-6 juni (Paula dos Santos) Workshop Museological ethics (Universidade Lusófona de Humanidades e Tecnologias, Lissabon)
- 11-13 juni (Léontine Meijer) inleiding en discussieleiding “...*** sehenswert. Über das Museum schreiben” (Hofmobiliendepot Möbel Museum, Wenen)
- 17 juni (Léontine Meijer) discussieleiding “Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?” ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 22 juni (Paula dos Santos) Discussieleiding round table over gemeenschappelijk cultureel erfgoed met vertegenwoordigers van Nederlandse en Braziliaanse erfgoedinstellingen (Museu Nacional de Belas Artes, Rio de Janeiro)
- 4 juli (Léontine Meijer) inleiding betreffende Reinwardt Academie plus rondleiding Joods Historisch Museum, Netwerk Ausstellen und Präsentieren
- 4 juli (Ruben Smit) nabeschouwing bezoek aan Tropenmuseum, Netwerk Ausstellen und Präsentieren
- 15 juli (Léontine Meijer) discussieleiding “Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?” ErfgoedArena op locatie (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Tilburg)

Ruben Smit in gesprek met het Netwerk Ausstellen und Präsentieren, 4 juli (foto: Peter van Mensch)

- 3 sept. (Ruben Smit) “Leren in het Maritiem Museum”, lezing tijdens een inspiratiemiddag voor de staf van het Maritiem Museum, Rotterdam
- 18 sept. (Léontine Meijer) Eröffnungsvortrag “Kulturelle Bildung in Museen. Standards, Leitgedanken, Utopien”, Weiterbildung Museum & Publikum, Bundesakademie für kulturelle Bildung, Wolfenbüttel/Besucher-Dienste, Staatliche Museen zu Berlin (Hamburger Bahnhof, Berlijn)
- 22 sept. (Ruben Smit) “Generieke leeruitkomsten”, lezing tijdens het congres “Ontmoeting op niveau. Doelen en evaluatie van erfgoededucatie: praktijk en onderzoek in wisselwerking”, georganiseerd door Erfgoed Nederland (Erasmus Universiteit, Rotterdam)
- 23 sept. (Léontine Meijer) discussieleiding “In de ban van bezoekersaantallen”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 25 sept. (Paula dos Santos) Panellid bij een discussie over “slum renewal and community participation in Sao Paulo” tijdens het symposium “Squat: The Informal City Under Construction”, 4th International Architecture Biennale Rotterdam
- 28 sept. (Paula dos Santos) Panellid bij een discussie over het culturele veld in Brazilië in relatie tot gemeenschappelijk erfgoedbeleid, tijdens Congres Podiumkunsten editie 2009, Bussum
- 29 sept. (Gerdie Borghuis) “Training the Information Manager of the Future”, congres “Documentation in the XXI century: connecting cultural heritage information”, georganiseerd door het ICOM International Committee on Documentation (Santiago, Chili)
- 2 okt. (Léontine Meijer) “Berlijn”, gastcollege Masterprogramma Erfgoedstudies, Universiteit van Amsterdam
- 7 okt. (Paula dos Santos) verschillende activiteiten in het kader van Heritage Brazil Day (Museum Boymans van Beuningen, Rotterdam)
- 9 okt. (Léontine Meijer samen met Arjen Kok) discussieleiding werkgroep “Buiten beeld”, tijdens Museumcongres (Nederlandse Museumvereniging, Middelburg)
- 14 okt. (Léontine Meijer) “Who decided and who decides in a museum what is important and how this is to be presented”, inleidende lezing in het kader van het Projekt Fotografie im Museum, Stadtmuseum Düsseldorf i.s.m. Ruhr Universität Bochum
- 16 okt. (Léontine Meijer) welkomstwoord colloquium “Innovatieve tentoonstellings-technieken voor musea” (Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 19 okt. (Léontine Meijer) “Wer darf eigentlich entscheiden was ein ‘gutes Museum’ ist: das Museum oder die Besucher?”, Arbeitstagung “Was ist ein gutes Museum? Qualität und Erfolg”, Verband der Museen der Schweiz (Museum Langmatt, Baden, Zwitserland)
- 23-24 okt. (met Peter van Mensch) cursus “New trends in museology. Learning and exhibitions“, International School of Museology, Celje, Slovenië
- 28 okt. (Léontine Meijer) discussieleiding “Monumentenstrijd en spelshows: Democratisering van erfgoed?”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 30-31 okt. (Paula dos Santos) Workshop New Museology. PhD programme in Sociomuseology. Universidade Lusofona de Humanidades e Tecnologias, Lissabon
- 14 nov. (Léontine Meijer & Paula dos Santos) “New challenges, different priorities: analyzing ethical dilemmas from a stakeholders perspective in the Netherlands”, 1st Biennial Graduate Student Conference “New directions in

- museum ethics”, Institute of Museum Ethics, Seton Hall University (South Orange, New Jersey, USA)
- 18 nov. (Léontine Meijer) discussieleiding workshop Immateriële Cultuur, Werkconferentie “De techniek van het waarderen” (ICN/RCE, Amersfoort)
- 20 nov. (Léontine Meijer) “Het behouden en beheren van het erfgoed en toegankelijk maken voor geïnteresseerden”. Masterclass Kunstenaarsboeken (Archief Synergie, Amsterdam)
- 23 nov. (Paula dos Santos) Panellid bij een discussie over “Strategies for slum renewal and community participation”. Workshop met Indiase architecten georganiseerd door het Nederlands Architectuur Instituut (Bimhuis, Amsterdam)
- 25 nov. (Léontine Meijer) discussieleiding “The participation paradigm in museum work”. Studiedag met Stadtmuseum Düsseldorf (Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 25 nov. (Léontine Meijer) discussieleiding “Digitaal erfgoed: subsidiabel of niet?”, ErfgoedArena (Erfgoed Nederland/Reinwardt Academie, Amsterdam)
- 1 dec. (Léontine Meijer) gastcollege “Theorie van het tentoonstellen”, Master Science Communication (Vrije Universiteit, Amsterdam).
- 9 dec. (Léontine Meijer) discussieleiding “Digital strategies in heritage education”, ErfgoedArena “op locatie” (DISH2009, Rotterdam)

Publicaties

Nancy van Asseldonk, Peter van Mensch en Harry van Vliet (red.), *Cultuur in context. Erfgoeddata in nieuwe samenhang* (Reinwardt Academie, Amsterdam 2009).

Léontine Meijer, 'Antisemitismus heute – Einblicke in die Strategien des Jüdischen Museums', in: Wulff E. Brebeck & Barbara Stambolis (Hg.), *Erinnerungsarbeit kontra Verklärung der NS-Zeit* (Verlag Dr. C. Müller-Straten, München 2009).

Léontine Meijer, 'Thoughts on a museum on immigration at Friedland', in: *Ideenworkshop Museum Grenzdurchgangslager Friedland* (Niedersächsisches Ministerium für Inneres, Sport und Integration, Hannover 2009), pp. 44-47.

Léontine Meijer, 'Voorwoord Erfgoedarena 2008-2009', in: *Erfgoedarena, seizoen 2008-2009. 10 debatten* (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Amsterdam 2009) p. 3.
<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/seizoen-2008-2009-bundel-erfgoedarena.pdf>

Léontine Meijer, 'Thuis in Zoetermeer: een pleidooi voor minder honkvast denken', in : André Koch & Jouetta van der Ploeg red., *4289 Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer. Verslag van een geslaagd museaal experiment* (Stadsmuseum Zoetermeer, Zoetermeer 2009) pp. 107-109.

Peter van Mensch, 'Ivo Maroević: osoba koja je u mnogome pomogla u mojem profesionanom razvoju', in: Domagoj Marovević (red.) *Ivo Maroević. Zrnca životnog mazaika 1937-2007* (Muzej Prigorja, Zagreb 2009) pp. 22-23.

Peter van Mensch, 'Museology, museography', voordracht congres International Committee for Museology, Luik, 1 juli 2009. Franstalige samenvatting: http://www.musee-mariemont.be/fileadmin/sites/muma/upload/muma_super_editor/muma_editor/documents/Arnau/Icofom/Session%201%20conf%C3%A9rence.pdf

Peter van Mensch, 'De-institutionalising musealisation: lieu de mémoire versus musealium', in: *Muzealizace v soudobé společnosti a poslání muzeologie/Musealization in contemporary society and role of museology* (Czech Association of Museums and Galleries, Prague 2008) 150.

Peter van Mensch, 'Stagiaire bij museumschietpartij', *Museumvisie* 33, 2009, (3) : 9.

Peter van Mensch, 'Een dagje in Brussel bij FARO'
http://rwa_upload.myahk.nl/Website%20Content/Lectoraat/FARO_Brussel.pdf

Peter van Mensch, 'De tijgers van Zoetermeer', in: André Koch & Jouetta van der Ploeg red., *4289 Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer. Verslag van een geslaagd museaal experiment* (Stadsmuseum Zoetermeer, Zoetermeer 2009), pp. 32-34.

Peter van Mensch, 'Développer la collection ou gagner de l'argent? Les dilemmes de l'aliénation', in: François Mairesse red., *L'aliénation des collections de musée en question* (Mariemont 2009), pp. 69-73.

Eric Ketelaar, Frank Huysmans & Peter van Mensch, 'The Netherlands : Archives, Libraries, and Museums', in : *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (Taylor & Francis, London 2009, third edition).

Paula Assunção dos Santos, 'Don't we all have problems? Ethnographic museums and development in Western Europe', in: Paul Voogt (ed.) *Can we make a difference? Museums Society and Development in North and South*. Bulletin 387 (Tropenmuseum, Amsterdam 2009).

Paula Assunção dos Santos, Mapping of the Heritage Field in Brazil (Stichting Internationale Culturele Activiteiten, Amsterdam 2009)

Jan Sas, 'Rode potloden tussen de hiëroglfen', *Museumvisie* 33, 2009, (3): 10-11.
Een uitgebreidere versie van de tekst werd gepubliceerd op de website van de Nederlandse Museumvereniging:
http://www.museumvereniging.nl/files/MV09_3_Rode%20potloden%20en%20hieroglyfen%202.pdf

Publicaties over de in het verslag genoemde activiteiten

Frank Bergevoet, 'Collecting mobility 2.0/Lending for Europe 2009-2011', *Collectingnet Newsletter* 7, 2009: 4-5.

Nikolaus Bernau, 'Bürgerliche Gefühle. Diskussion über die Zukunft im Märkischen Museum', *Berliner Zeitung* 28-04-2009.

Frank Bos, 'Erfgoedarena', *Woonboot magazine* okt 2009, p. 7.

Annegret Ehmman, 'Kulturelle Bildung und Integration', *ICOM Deutschland Mitteilungen* 16, 2009 (31): 18-23.²⁶

(Roos Groen) Verslag Colloquium Innovatieve Tentoonstellingstechnieken
<http://www.reinwardtacademie.nl/nl/actueel/evenementen/colloquium-innovatieve-tentoonstellingstechniek/>

Ronald Kaduk, Berliner Stadtmuseum 24.04.2009
<http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=2701>

Jaap Kerkhoven, 'Toegangen tot het verleden', *Museumvisie* 33, 2009, (3): 60. Recensie van boekje n.a.v. de eerste Reinwardt Memorial Lecture van Ad de Jong.

André Koch & Jouetta van der Ploeg red., *4289 Wisselwerking. De Wonderkamer van Zoetermeer. Verslag van een geslaagd museaal experiment* (Stadsmuseum Zoetermeer, Zoetermeer 2008)

Jacqueline van Leeuwen, 'Museumprofessionals voor de toekomst: het debat is geopend!'

²⁶ Van dit verslag van de bijeenkomst van ICOM Deutschland in de Reinwardt Academie is een uitgebreidere versie te lezen op http://www.icom-deutschland.de/client/media/274/tagungsbericht_amsterdam_2008.pdf

<http://www.faronet.be/blogs/jacqueline-van-leeuwen/museumprofessionals-voor-de-toekomst-het-debat-is-geopend>

Jouetta van der Ploeg, 'A Quest. Zoetermeer's Room of Marvels, February – April 2009, Stadmuseum Zoetermeer', *Collectingnet Newsletter* 5, 2009: 5-7.

Jouetta van der Ploeg, 'Zoetermeer's Room of Marvels: a follow-up', *Collectingnet Newsletter* 7, 2009: 2-4.

Christine Schrader, 'Fotographie im Museum lädt zum Mitmachen ein', *Rheinische Post* 15-10-2009.

Maïke Smelt, 'Preserving tomorrow's heritage today – a conference report on computer heritage', *Collectingnet* 5, 2009: 7-9.

Verslag Nu voor later! 11 februari 2009. Congres over het verzamelen van de eigen tijd.
<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-nu-voor-later.pdf>

Verslag van de discussie naar aanleiding van de voordracht van Peter van Mensch voor het ICOFOM congres te Luik, 1 juli 2009
http://www.musee-mariemont.be/fileadmin/sites/muma/upload/muma_super_editor/muma_editor/documents/Arnoud/Icofom/Discussion_vanmench.pdf

Verslag bijeenkomst "Ontmoeting op niveau" (Rotterdam, 22 sept.)
<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-studiedag-22-september.pdf>

Ivo Zandhuis, "Cultuur in context: erfgoed in nieuwe samenhang", *Archievenblad* okt. 2009, p. 33.

Verslagen ErfgoedArena

Erfgoedarena, seizoen 2008-2009. 10 debatten (Erfgoed Nederland/ Reinwardt Academie, Amsterdam 2009) p. 3.

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/seizoen-2008-2009-bundel-erfgoedarena.pdf>

(21 januari) Diversiteit: hoezo vanzelfsprekend?

http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-diversiteit-hoezo-vanzelfsprekend_.pdf

(25 februari) Weg met de professional!

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-weg-met-de-professional-.pdf>

(18 maart) Weg met het object!

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-18-maart-2009.pdf>

(15 april) Weg met de mannen aan de erfgoedtop?

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-15-april-2009.pdf>

(17 juni) Historische schepen: erfgoed of gebruiksgoed?

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-varend-erfgoed-17-juni-2009.pdf>

(28 oktober) Monumentenstrijd en spelshows: democratisering van erfgoed?

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/verslag-erfgoedarena-monumentenstrijd-28-oktober-2009.pdf>

(25 november) Digitaal erfgoed: subsidiabel of niet?

<http://www.erfgoednederland.nl/upload/documenten/erfgoedarena-digitaal-erfgoed-25-november-2009.pdf>

”Meer een theebronsje met beschaafd doodzwijgen dan een strijdperk”

De ErfgoedArena van 17 juni besproken in *Woonboot magazine*, okt. 2009, p. 7 (Foto: Frank Bos)

Bijlage 1

Report of the PhD research of Paula dos Santos 2009

Introduction

This report concerns the activities carried out in 2009 for the PhD research of Paula dos Santos. The research aims to explore the connections between the field of social development and the field of heritage, more precisely the relation (dialogue) between heritage as a resource of development and development aimed initiatives on a grass-root level. The main question is to what extent the construction and use of heritage as a resource for community development is primarily determined by the development initiative and the development context itself- and what are the implications of this relation for the heritage/development process, as well as for the intended results.

The subject has been explored by a number of authors and practitioners, however mostly from the perspective of the use of heritage as a resource for development. There is few to be found about the other side of this relation, that is, how a development initiative frames the conception and use of heritage. By exploring this relation, the research aims to develop a possible theory on heritage and development as a specific phenomenon in society.

The research methodology relies on four main components:

- The definition of a theoretical framework about the concept of heritage and particularly about the concept of heritage as social phenomenon. This framework will be the outcome of literary review and analysis.

- The review of community development concepts and manifestation of development approaches related to the use of heritage as a strategic resource. This review will be the outcome of literary review and analysis.

- The review of existing theories, claims and findings about the use of heritage as a resource of development. Sources are published literature, MINOM (Movement for a New Museology) archives- and most importantly the personal archives of Hugues de Varine. The results of this analysis will form the basic guide for field research (see below), which will be analysed, tested and confronted in order to develop further a possible theory of the relation between heritage and development.

- The analysis of how development initiatives might determine and frame the creation and use of heritage as resources of development. This analysis will be done mainly by means of field research.

Main aspects of the research in 2009

The year of 2009 was very important to sharpen a number of issues regarding the research methodology and to carry out theoretical components of the research. They refer to:

THE NEED TO CLARIFY THE RESEARCH HYPOTHESIS

The study is based on a hypothesis that considers that the use of heritage (and the very conception of heritage) in development initiatives is mainly determined by the development objectives themselves. This would mean a change of approach to the theories already developed regarding heritage as a resource of development, in the sense that they depart from the premise that a pool of heritage resources exist in a certain situation and that these can be accessed and used. What if what creates these heritage possibilities in that specific context is the development initiative itself? Would the use of heritage still serve the purposes of development as practitioners wish- purposes rooted on the conviction that development is to be based on endogenous resources, on a community's cultural

matrix and wealth? What if what is considered and used as heritage in these initiatives is, instead of a sample of this pool of endogenous resources, more a simulacrum of intended results?

These and other questions came up during the activities in 2009 and they still need to be consolidated into a more substantive hypothesis. The plan is to have this hypothesis finished by July 2010 (see planning 2010 below)

THE NEED TO DEFINE THE OBJECT OF (FIELD) RESEARCH

An important aspect of the research that was clarified in 2009 concerns the object of field research (case studies). This was possible due to further readings, a session with the lectoraat organized in 2008 and talks with the thesis supervisor (Mario Moutinho) and monitor (Peter van Mensch).

In the beginning of the research, the notion of “development initiatives” was still very broad, encompassing different possibilities worldwide. The initial criteria were: 1) that the development initiative contemplated a strategy based on the intentional use of heritage, and 2) that the development initiative referred to a grass-root initiative, in conformation with the concept of community development used in the heritage and cultural field.

This still comprised a vast number of possibilities that in 2008 were left open once other delimitations and pre-research were necessary. These possibilities corresponded roughly to: 1) the concept of the use of heritage in local development, 2) the concept of the use of heritage in social inclusion initiatives, 3) the concept of heritage linked to the work of social movements.

During the year, it became clear that looking for specificities in these approaches was not the best strategy to choose case studies that offered the complexity desired to analyse the relations between heritage and development in complex environments- of immigration, of tension between local and global, etc. Therefore, a new approach was taken, to focus on the idea of the Anthropology of the Project as the streamline of development initiatives. In other words, rather than focusing on local development, as oppositional to social inclusion or social movements, the way forward is to consider initiatives that follow a project of development. Anthropology of the Project, as well as other theories focused on the “project” as a cultural and social force of social change offer enough content and basis to support this decision.

Besides changing the focus to the “project” aspect of development initiatives, it was necessary to narrow down the universe of case studies geographically. In principle, case studies could be found in many different countries in the world. Considering the interest in looking for highly complex situations (that could comprise issues of mobility, of grass-root mobilization, local x global and the rise of new types of grass-root and community mobilization as crucial forces of societal change), as well as various practical issues, Brazil emerged as the best option, once: 1) it is an emergent country, where grass-root and social movements play an increasing role in development and in heritage related initiatives, 2) there is a lot produced, tried out and written about the relation between heritage and development in Brazil, adding consistency to the research, 3) the country offers various possibilities of combining heritage and development in different types of initiatives, 4) it is much easier to approach people (because of existing networks) and carry out field research, also in terms of language.

It is still necessary to choose the right case studies in Brazil. This needs to be done on the site, as most of these initiatives are not documented enough. Therefore, a recognition trip is planned for May 2010, which will include visit to sites, talks with professionals, theorists and practitioners- as well as collection of initial data. Another trip to Brazil, to collect the necessary data will be organized in 2011.

LITERATURE AND DOCUMENTAL RESEARCH

As said before, the research relies on three theoretical components:

- Heritage theory
- Development theory

- Theory and data related to the use of heritage as a development resource

In relation to establishing a theoretical framework for heritage and for development, in 2009 a basic bibliographical research was carried out. As explained before, literature review was necessary in order to inform decisions regarding the clarification of the research hypothesis, as well as the delimitation of the object of research.

An important action in 2009 refers to the research of Hugues de Varines archives. This was done during three visits to Paris. The aim of the first visit was to have an overview of the amount of documents, have an overview of the content, plan the selection and logistics to reproduce and take the material to the Netherlands. It came out that the material- dating from late 60's until today- was quite extensive, being made of manuscripts, reports, different versions of articles, notes, published texts, project proposals. During this visit, an interview with Varine was conducted in order to help with the selection of material and to complete an initial biographical context. With this, Varine was also able to select extra material kept in his countryside house.

The second visit aimed to collect the material of Hugues de Varine. This was done successfully in two full days. Varine offered duplicates, and the rest of the documents were copied at his house or printed from his documents. He also prepared a dvd with digital documents, dating from the late 90's onwards. A third short visit aimed at collecting remaining material.

Varine's archives offer a very good basis for the development of an initial framework about heritage as a development resource. Other important sources have already been covered in my previous Master's research- related to the archives of MINOM (Movement for a New Museology) and literature. With this, it will be possible to write this theoretical framework by July 2010.

Summary of activities in 2009

- Whole year: collection of literature, source review, meetings with Peter van Mensch, in order to clarify hypothesis and object of research
- March 2009: first visit to Paris in order to review Hugue de Varine's archives and conduct interview
- March 2009: visit to Lisbon to talk with supervisor and with the PhD programme coordinator
- April 2009: second visit to Paris in order to select and collect material from Varines archives
- October 2009: third visit to Paris in order to select remaining material of Varine's archives
- October 2009: Visit to Lisbon to talk with supervisor and with the PhD programme coordinator, to present research to fellow PhD students and to give a seminar about New Museology (topic related to the research theme)

Planning 2010

Following the activities related to the research in 2009, as well as the needs of my teaching functions at the Reinwardt Academy, a plan for 2010 was developed in agreement with Peter van Mensch and Jorna Kniese. This includes a number of deadlines and periods of dedication to the research:

Every Friday: dedicated to the PhD

January: 1 week dedicated to the PhD

End January/beginning February: write progress report on the development of theoretical frameworks

February: 2 weeks dedicated to the PhD

March: 1 week dedicated to the PhD and to preparing a recon trip to Brazil in May

April: 1 week dedicated to the PhD

May: recon trip to Brazil (1 month)

June: 1 week dedicated to PhD

July: attend PhD research seminar at the University Lusofona in Lisbon

July/ August: define case studies and finish substantial part of the theoretical framework of the research which will guide field research and data analysis

The idea is that the year August 2010- July 2011 will focus on the field research and on writing the first draft of the thesis for the qualification jury in Lisbon. This jury will decide whether the research can enter the final year, which should lead to the completion of the thesis- or what needs to be changed in order to enter the final year.

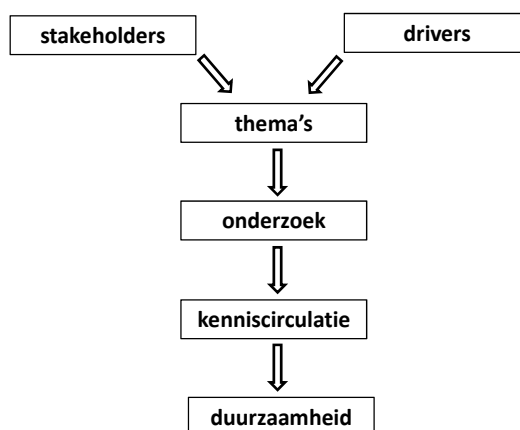
August 2011- July 2012 will be the final year of the research, dedicated to writing the thesis.

Bijlage 2

Lectoraat en Kenniskring Cultureel Erfgoed Werkplan 2010 (concept)

Enkele overwegingen voorafgaand aan het werkplan 2010

Het Lectoraat werd operationeel in november 2006; in januari 2008 ging de Kenniskring van start. De lector en de vier docent-leden van de Kenniskring hebben in de afgelopen jaren veel activiteiten ontwikkeld. Van deze activiteiten is uitgebreid verslag gedaan in aparte jaarverslagen. Nu het lectoraat zijn voorlopig laatste jaar in gaat, is het goed een voorlopige balans op te maken ter voorbereiding van een afronding van enkele van de lopende projecten en ter voorbereiding van een advies aan Reinwardt Academie en College van Bestuur over de voortzetting van Lectoraat en Kenniskring. Voor het opmaken van de balans wordt het volgende schema gebruikt.

Stakeholders

De belangrijkste stakeholder is de Reinwardt Academie met zijn beide onderwijsprogramma's (bachelor- en masterprogramma). Veel activiteiten zijn gericht op studentenparticipatie. Het Lectoraat is wel betrokken geweest bij de totstandkoming van de Minor Archieven, maar dit heeft geen follow-up gekregen, mede door de aandacht die gegeven moest worden aan de implementatie van het nieuwe curriculum van het bachelorprogramma.

Het Lectoraat werkt nauw samen met Erfgoed Nederland en het Instituut Collectie Nederland. Er is ook contact met FARO. Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed.

Er is sprake van verschillende vormen van samenwerking met erfgoedinstellingen in binnen- en buitenland. Vrijwel altijd is daarbij sprake van musea. Binnen het project *Cultuur in Context* is nauw samengewerkt met archieven, daarbuiten is weinig sprake van samenwerking met niet-museale erfgoedinstellingen.

Het Lectoraat participeert nationaal zowel als internationaal in activiteiten van onderwijsinstellingen door het geven van gastcolleges en workshops en door het leveren van bijdragen aan onderzoek. Daarnaast onderhoudt het Lectoraat vele contacten met andere verwante onderwijsinstellingen, alsmede het International Committee for the Training of Museum Personnel (ICTOP). De meeste

contacten zijn museologie-gerelateerd, maar er ontwikkelt zich een steeds nadrukkelijker discussie betreffende de relatie tussen museumspecifiek en erfgoedbreed.

Drivers

Binnen het Lectoraat wordt veel aandacht besteed aan de volgende drie “forces of change”, d.w.z. maatschappelijke trends die van invloed zijn – en zullen zijn – op de ontwikkelingen binnen het erfgoedveld.

- 1 Vermaatschappelijking. Instellingen stellen zich nadrukkelijker maatschappelijk op, maar gelijktijdig worden er ook vanuit de samenleving steeds nadrukkelijker eisen gesteld aan culturele instellingen. Samengevat: stakeholders stellen steeds meer eisen. Dit benadrukt het belang van de component “ethiek” in de driegeleding van de professionaliteit (praktijk-theorie-ethiek).
- 2 Technologie. Nieuwe communicatietechnologie leidt tot andere vormen van informatieuitwisseling en sociale communicatie. Web 2.0 staat voor een aspect van deze ontwikkeling. De aandacht voor “user generated content” leidt tot nieuwe benaderingen van betekenisgeving (“erfgoed 2.0”).
- 3 “Glocalisation”. Er ontstaan nieuwe relaties tussen mondiaal en lokaal. Het paradigma “act locally, think globally” uit zich in de erfgoedwereld in een “topographical turn”, met “culturele biografie” als sleutelconcept.

Binnen het lectoraat is relatief veel aandacht besteed aan deze “forces of change”. In verschillende projecten wordt geprobeerd greep te krijgen op de trends en de implicaties binnen de erfgoedsector.

Thema's

Het doel van het Lectoraat, zoals dit in de oorspronkelijke aanvraag is geformuleerd, is tweeledig:

- het ontwikkelen van een integrale en geïntegreerde theoretische basis betreffende erfgoed
- het ontwikkelen van denkbeelden betreffende de omgevingsgerichtheid van erfgoedinstellingen

De activiteiten van de Kenniskring worden inhoudelijk bepaald door de relatie tussen werkveld, theoretische reflectie en onderwijskundige toepassing. Binnen deze driehoek zijn in de oorspronkelijke aanvraag drie onderzoekslijnen geformuleerd:

- analyse en vergelijking van verschillende erfgoedtheorieën
- inventarisatie en vergelijking van denkbeelden betreffende de omgevingsgerichtheid van erfgoedinstellingen
- empirisch onderzoek betreffende de omgevingsgerichtheid van erfgoedinstellingen

Door deze programmalijnen heen lopen drie aandachtsgebieden:

- de integratie van de erfgoedsectoren
- publieksparticipatie in betekenisgeving
- het definiëren van kwaliteit

De onderzoekslijnen, de “drivers” en de aandachtsgebieden vormen de matrix waarbinnen de grote diversiteit van activiteiten binnen en vanuit het Lectoraat en de Kenniskring niet alleen een samenhang vertonen, maar door die samenhang ook een meerwaarde krijgen.

Onderzoek

Het Lectoraat is betrokken bij verschillende soorten onderzoek:

- 1 Eigen onderzoek van de lector en de docent-leden van de Kenniskring
- 2 Onderzoek in het kader van aparte projecten (zoals *Cultuur in context*)
- 3 Participatie in onderzoeksprojecten van andere instellingen, zoals ICN
- 4 Onderzoeksprojecten van studenten, met name afstudeerprojecten (in bachelor- en masterprogramma)
- 5 Promotieonderzoek buiten de sfeer van de Reinwardt Academie

Kenniscirculatie

Binnen de Reinwardt Academie hebben Lector en docent-leden van de Kenniskring bijgedragen aan het onderwijs via colleges en werkgroepen. Een cursus Erfgoedtheorie voor medewerkers heeft geen follow-up gekregen.

Lector en docent-leden van de Kenniskring hebben de erfgoedsector deelgenoot gemaakt van hun kennis en inzicht middels publicaties (in het Nederland, Engels, Duits, Frans en Portugees), middels gastcolleges en workshops voor opleidingsinstellingen in binnen en buitenland, en middels lezingen op (inter)nationale bijeenkomsten.

Het Lectoraat heeft ook een rol gespeeld bij het naar de Reinwardt Academie halen van kennis uit het buitenland in de vorm van gastsprekers.

Het Lectoraat organiseerde binnen de Reinwardt Academie verschillende openbare bijeenkomsten en participeerde in de organisatie van andere. De bijeenkomsten waren zowel gericht op de academiemeenschap als op het brede erfgoedveld.

Duurzaamheid

Het is belangrijk om tijdens het laatste jaar van het Lectoraat extra aandacht te geven aan het duurzaam borgen van de verworven inzichten, met name ten behoeve van de verdere ontwikkeling van het curriculum van de Reinwardt Academie. De Lector sluit niet alleen een vierjarige lectoraatstermijn af, maar ook een 28-jarige periode als full-time Reinwardt-docent en een 43-jarige professionele carrière in het erfgoedveld.

Lector en docent-leden van de Kenniskring zijn nauw betrokken bij de vernieuwing van het curriculum. Een deel van hen is structureel betrokken bij de onderwijsorganisatie (MT, Programmaraad, Examencommissie) waardoor het binnen Lectoraat en Kenniskring ontwikkelde denken doorklinkt in beleid en curriculum.

Door de lector en de docent-leden van de Kenniskring is veel gepubliceerd. Een deel van de publicaties wordt binnen het onderwijs gebruikt. Deze publicaties zijn beperkt toegankelijk (binnen Blackboard). Overige publicaties – inclusief die van vòòr de aanvang van het lectoraat – zijn nauwelijks toegankelijk. Er is daarnaast behoefte (ook binnen het onderwijs) aan samenvattende overzichten die kunnen fungeren als handboek.

De websites Museumethiek en Erfgoedtermen fungeren als verzamelplaatsen voor ruw, ongerefleeteerd materiaal.

Contouren van een werkplan voor 2010 en afronding van de lectoraatsperiode

Stakeholders

- 1 Binnen de Reinwardt Academie expliciteren van relatie Lectoraat – onderwijs.
- 2 Continueren van participatie in samenwerkingsprojecten met Erfgoed Nederland, ICN en FARO.
- 3 Voorbereiden van een nationaal (2011?) en een internationaal congres (ICTOP 2012) over de relatie tussen museumspecifiek en erfgoedbreed in de opleidingswereld.

Drivers

- 1 Toetsen van de gemaakte keuze aan inzichten die elders ontwikkeld zijn
- 2 Relateren van de “drivers” aan de leerlijnen binnen het curriculum van de Reinwardt Academie

Thema's

- 1 Verduidelijken van de samenhang tussen de activiteiten
- 2 Trekken van conclusies ten aanzien van de follow-up van het Lectoraat

Onderzoek

- 1 Opnieuw organiseren van bijeenkomsten met de externe leden van de Kenniskring.
- 2 Met Programmaraad en Examencommissie vaststellen van een mogelijke thematische relatie tussen afstudeerprojecten en Lectoraatsthema's.
- 3 Participatie in afronding Project Fotografie im Museum, Stadtmuseum Düsseldorf.
- 4 Opstarten (na goedkeuring van het project) van het Project Smart Experience Actuator

Kenniscirculatie

- 1 Voortzetten van de cursus Erfgoedtheorie voor Reinwardt medewerkers.
- 2 Derde Reinwardt Memorial Lecture (donderdag 3 juni)
- 3 Congres over tentoonstellingsvormgeving (als follow-up van de bijeenkomst “Innovatieve tentoonstellingstechnieken voor musea” en in samenwerking met de Minor Exhibition Direction). Thema: pervasive computing in exhibition design.
- 4 Landelijke bijeenkomst over General Learning Outcomes.
- 5 Expert meeting over de toepassing van leertheorieën in erfgoedinstellingen.
- 6 Geven van input bij de organisatie van de ErfgoedArena.
- 7 Mede-organisatie van internationaal congres van Mouvement International pour une Muséologie Nouvelle in Reinwardt Academie.

- 8 Eventueel (inter?)nationaal congres ter afsluiting van lectoraatsperiode.

Duurzaamheid

- 1 Publicatie van de 2e Reinwardt Memorial Lecture.
- 2 Zoeken naar een vorm voor het beschikbaarstellen van de belangrijkste teksten van P. van Mensch: middels eigen website, middels Reinwardt-website, of middels publicatie.
- 3 Zoeken naar de mogelijkheid van het publiceren van een of meer handboeken op het gebied van erfgoedtheorie. De uitgeverij Ashgate heeft zich al bereid getoond een boek over de theorie van verzamelen uit te geven.
- 4 Landelijke bekendheid geven aan de websites Museumethiek en Erfgoedtermen.
- 5 Het verankeren van de websites Museumethiek en Erfgoedtermen in het onderwijs.
- 6 Zoeken naar mogelijkheden voor een Nederlands Centrum voor Museometrie.